

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Bakalářská práce

Petra Šantorová

Komentovaný překlad: HUISMAN-PERRIN, Emmanuelle: *La mort expliquée à ma fille.*

Paris: Seuil, 2002.

Annotated translation: HUISMAN-PERRIN, Emmanuelle: *La mort expliquée à ma fille.*

Paris: Seuil, 2002.

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Jovance Šotolové za velkou ochotu při vedení mé práce a poskytnutí cenných rad. Děkuji také mým přátelům a známým za odborné konzultace a pomoc při vyhledávání informací. Nakonec chci poděkovat také své rodině, která mi byla oporou po celou dobu studia.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20. 5. 2017

.....

Petra Šantorová

Abstrakt

Cílem této bakalářské práce je přeložit část francouzské knihy *La mort expliquée à ma fille* do českého jazyka. Kniha obsahuje dialog autorky Emmanuelle Huisman-Perrin s její dcerou, jehož tématem je smrt. Druhou polovinu práce tvoří komentář překladu, který se skládá z překladatelské analýzy výchozího textu, typologie překladatelských problémů a jejich řešení, překladatelských postupů a překladatelských posunů.

Klíčová slova

překlad, komentovaný překlad, překladatelská analýza, překladatelské problémy, překladatelské postupy, překladatelské posuny, dialog, smrt, dětství

Abstract

The aim of this bachelor thesis is to translate a part of the French book *La mort expliquée à ma fille* to Czech. The book includes a dialogue of the author Emmanuelle Huisman-Perrin and her daughter, which is about death. The second part of the thesis consists of the translation annotation, which includes the original text analysis, typology of the translation problems and their solutions and translation procedures and shifts.

Key words

translation, annotated translation, translation analysis, translation problems, translation procedures, translation shifts, dialogue, death, childhood

Obsah

Úvod.....	7
1. Překlad	8
2. Komentář	27
2.1 Profil cílového textu.....	27
2.2 Překladatelská analýza	28
2.2.1 Funkční a stylistické vymezení textu	28
2.2.2 Dialog	29
2.2.3 Vnětextové faktory	29
2.2.4 Vnitrotextové faktory	32
2.3 Koncepce překladu.....	37
2.4 Typologie překladatelských problémů.....	38
2.4.1 Překlad názvu publikace.....	38
2.4.2 Rovina lexikální.....	38
2.4.3 Rovina gramatická.....	43
2.4.4 Rovina syntaktická	44
2.4.5 Expresivita.....	45
2.4.6 Dialog	46
2.4.7 Místní a jazykové odlišnosti.....	47
2.4.8 Zaměření na dětského čtenáře	49
2.4.9 Defektnost originálu	50
2.5 Překladatelské postupy.....	52
2.5.1 Transpozice.....	52
2.5.2 Koncentrace a diluce	52
2.5.3 Étoffement a dépouillement	53
2.5.4 Modulace	53
2.6 Překladatelské posuny	55

2.6.1 Vnitřní vysvětlivky	55
2.6.2 Poznámky pod čarou	56
2.6.3 Syntaktické zlogičťování.....	56
Závěr	57
Bibliografie	58
Přílohy.....	61
Příloha č. 1: naskenovaný text originálu	61

Úvod

Tato bakalářská práce se sestává ze dvou částí. První z nich je překlad francouzské publikace *La mort expliquée à ma fille*, jejíž autorkou je Emmanuelle Huisman-Perrin. Kniha byla vydána v roce 2002 v nakladatelství Seuil v Paříži a obsahuje rozhovor autorky a její dcery o smrti. My jsme si k překladu vybrali úvod, kde autorka vysvětluje svůj záměr a co ji k němu vedlo, a první polovinu rozhovoru, jehož témata jsou tabuizace smrti, smrt ve starověkých civilizacích, souvislost svátků a tradic se smrtí, umírání a příčiny smrti.

Druhá část naší bakalářské práce obsahuje komentář překladu. V něm uvedeme vybrané překladatelské problémy, se kterými jsme se v překladatelském procesu potýkali, dále překladatelské postupy, které jsme použili, a nakonec překladatelské posuny.

Při výběru textu k překladu jsme narazili na edici *Expliquée à...* nakladatelství Seuil, která nás velmi zaujala svým zpracováním a výběrem témat. Každá publikace vydaná v rámci této edice totiž obsahuje dialog mezi odborníkem na dané téma a dítětem, například dcerou, synem nebo vnoučetem tohoto odborníka. Témata knih jsou velmi různorodá, společensko-vědní i přírodovědecká. Často se také týkají současných světových problémů. Texty mohou sloužit dospělým, jako návod, jak s dětmi o tématech hovořit, nebo dětem, které se chtějí něco nového dozvědět. My jsme nakonec zvolili publikaci o smrti, protože se nám líbil způsob, jakým autorka k tomuto náročnému tématu přistupuje. Jejím cílem je vést rozhovor, ve kterém se ze smrti nedělá tabu, a zároveň přinést útěchu.

1. Překlad

Jak mluvit s dcerou o smrti

*Pro maminku
se vzpomínkou na její maminku*

Mluvit s dcerou o smrti, zvláště pokud je jí jedenáct let, může působit neobvykle. Snad bychom se měli zabývat jinými věcmi, naléhavějšími nebo snadnějšími. Smrt se však týká nás všech: dědečků, otců a synů, stejně tak jako babiček, matek a dcer.

Proč tedy vznikl tento projekt a kde se vzala snaha mluvit o smrti a zbytečně ji nedramatizovat? Stejně jako mnoha jiným, i mně se stalo, že jsem musela, a dokonce již několikrát (možná vícrát než ostatní), oznamovat svým dětem, že někdo blízký zemřel. A poznala jsem, jaký zmatek v nich taková zpráva, která nutně změní jejich i můj život, vyvolá.

Teď je ale mým úkolem něco jiného. Neoznamuji ničí smrt a svými slovy ničí život neovlivním. V tuto chvíli prožíváme klidné období bez jakýchkoliv tragických událostí a já jen chci „vysvětlit“ svému nejmladšímu dítěti, co jsem během svého života o smrti zjistila. Rozhodla jsem se, že si o tom promluví právě se svou jedenáctiletou dcerou, a ne s jejími staršími bratry, ačkoli je toto téma také zajímavá a týká se jich. Zdá se mi totiž, že na prahu dospělosti se dá o smrti hovořit snadněji. Úplně malé děti mluví o smrti často. Ale jak rostou, přestávají to dělat. Už se neodvažují. Všimají si úzkosti a mlčení dospělých. Já ale proti tomu mlčení chci bojovat. Smrti se sice vyhnout nemůžeme, nemusíme ji však obestírat tajemstvím nebo z ní dělat tabu.

Můj plán se může zdát nereálný, ale chtěla bych, aby mé rozprávění o smrti dokázalo přinést útěchu, aby ji představilo nejen jako příčinu těžké ztráty a neutuchajícího smutku, ale také jako přirozenou součást života, kterou se musíme naučit přijmout.

Takové rozprávění by mohlo tvářit v tvář beznaději těch, kdo jsou pohlceni zármutkem a trápí se, vypadat uboze nebo falešně. Ale mluvit o smrti, uvažovat o ní, aniž bychom ji znevažovali, přesně ji popisovat, aniž bychom ji minimalizovali, zmiňovat se o ní, aniž bychom ji objasnili, to neznamená rozumět jí, ani vysvětlit ji v pravém slova smyslu. To vše je totiž racionálně nemožné. K tomu, abychom se hrůze a strachu ze smrti vyhnuli, ji musíme pochopit a vyrovnat se s ní. Hovořit s dítětem o smrti může být ten nejlepší způsob, jak zůstat životu co nejbližší, a přitom překonat mlčení a úzkost.

„Ve třídě jsme mluvili o smrti, protože Matyldě umřel tatínek. Bylo to strašné, všichni se cítili špatně a Matylda byla úplně bledá...“

„O některých tématech se mluví, co nejméně to jde: jedním z nich je smrt, dalším sexualita, někdy jsou to také peníze. Říkáme o nich, že jsou tabu. Nemluvíme o nich ze strachu, že uvedeme ostatní do rozpaků, že je zraníme nebo jim připomeneme ošklivé vzpomínky. Já si ale myslím, že můžeme mluvit o všem, jen ne za všech okolností a ne se všemi. Je třeba umět si vybrat tu pravou chvíli. Myslíš, že by bylo lepší, kdybyste o smrti Matyldina otce ve škole nemluvili?“

„Ano, protože to nic nezměnilo a ještě nám z toho bylo všem divně. Matylda vůbec nechtěla, abychom to věděli... Kdyby paní učitelka nic neřekla, nemuseli jsme se všichni trápit...“

„Možná by tedy smrt měla být tabu, když je někdy lepší o ní nemluvit, třeba kvůli ostychu nebo kvůli pocitu, že to nic nezmění...“

„Možná. Ale jestli myslíš, že mě to uklidní, můžeš mi o ní něco zkusit říct!“

„Nemyslím si, že se mi podaří tě uklidnit, protože i já se domnívám, že neexistuje nic trýznivějšího než smrt. Někdy, když mám obavy o vaše nebo o svoje zdraví, třeba když lékařské vyšetření dopadne špatně nebo když si představím, že byste mohli mít nehodu, dostanu hrozný strach. Je to takový divný pocit v břiše... Někdy ani nedokážu pracovat. Myšlenka na smrt paralyzuje.“

„Proč to tak je?“

„Protože si přejeme, aby věci zůstaly, tak jak jsou, aby život plynul dál, aby děti žily a vyrůstaly v míru a aby dospělí zestárli. Ale možná také proto, že o smrti ani o tom, co je po ní, nic nevíme, netušíme, co s námi potom bude, ani co se stane ostatním. Smrt je velmi záhadná...“

„Mám strach právě z toho, že nevím, co je potom...“

„Je to děsivé a fascinující zároveň. Můžeme si představovat spoustu věcí. Třeba že po smrti se znovu setkáme se všemi, o které jsme přišli. Také si můžeme myslet, že teprve potom začne skutečný život, ten snadný, bez problémů a nemocí.“

„Já si spíš představuji, že potom není nic, vůbec nic, ani vy, a to mi dělá starosti, z toho jsem smutná. Kdybych si mohla být jistá, že se zase uvidíme, byla bych klidnější...“

„Není důvod být smutný kvůli tomu, že nic nevíme. Nikdo se nikdy nevrátil, aby nám řekl, jaké to je po smrti...“

„Víš to jistě?“

„Ano! Smrt poznáme právě podle toho, že jí nikdo neunikne a nikdo ji nemůže zvrátit. Jedině v mýtech a pověstech je možné ji přemocet, a to ještě ne vždy... Znáš mýtus o Orfeovi?“

„Ne, já vlastně ani nevím, co to je mýtus!“

„Ve starověkém Řecku a Římě si lidé prostřednictvím mýtů vysvětlovali to, čemu nerozuměli. Jsou to příběhy bohů nebo smyšlených postav, které objasňují původ věcí či dávají smysl tomu, co nedokážeme vysvětlit rozumem. Orfeus byl pěvec, který směl vstoupit do podsvětí a navrátit se zpět. Hrál obdivuhodně na lyru, již mu věnovali bohové. Oženil se s vílou Eurydikou, kterou velmi miloval. Jednoho dne ji však uštkl had a zemřela. Orfeus málem zešlel bolestí a smutkem. Bůh podsvětí Hádes svolil, aby si přivedl Eurydiku z království smrti zpět na zem. Hrou na lyru uspal hlídače podsvětí jménem Kerberos. Orfeus chtěl svou ženu vyrvat ze spárů smrti. Hádes však stanovil tomuto vysvobození podmínku. Orfeus se nesměl za Eurydikou ohlédnout, dokud se nevrátí do světa živých. Jenže když dorazil k bráně podsvětí, chtěl se ujistit, že ho Eurydika opravdu následuje, otočil se, a ona zmizela navždy.

To znamená, že Orfeus je mytická postava, která poznala království smrti, protože se odtamtud vrátila. Orfeus však do tohoto království nikdy nepatřil, protože na své cestě do podsvětí nebyl mrtvý. V tomto mýtu tedy nedošlo k překročení hranice: Orfeus nedokázal oklamat smrt ani vrátit Eurydice život.“

„Moc tomu ale nerozumím! Z království smrti se mohou vrátit jen živí lidé. Ale živí lidé do něj nemohou vstoupit! Orfeus tam mohl jít jen proto, že je vymyšlená postava, ve skutečnosti totiž nemůžeme mrtvé navštěvovat!“

„Velmi dobře jsi pochopila, co je to mýtus: vymyšlený příběh, v němž hledáme pravdu, abychom si dokázali vysvětlit realitu, pokud je pro nás záhadná. Z tohoto mýtu

bychom si mohli vzít první ponaučení: mrtví se nevracejí, i přestože je živí milují. Ani Orfeova velká láska nedokáže Eurydiku navrátit mezi živé.“

„Takže Orfeus Eurydiku miluje, i když je mrtvá?“

„Ano, láska nezmizí ze dne na den jen proto, že člověk zemřel. Bylo by to praktické, ale takhle to v životě nechodí. Láska k člověku, se kterým jsme se museli rozloučit, v nás zůstává nadále, i když už mu ji nemůžeme dát najevo, protože tu není. Jsme této lásky stále plní a nevíme si s ní rady... Tíží nás...“

„Co s tím tedy děláme?“

„Nejdřív jsme smutní, někdy zoufalí. Potom zkoušíme tu lásku nasměrovat jinam, na jiné lidi nebo jiné věci, ale to není jednoduché, protože se nám stýská po mrtvých a ne po těch, kteří jsou tady s námi.“

„Pokud se mrtví nevracejí a živým tak moc scházejí, jestlipak je živí nemohou jít navštívit?“

„Ale jak by je podle tebe mohli navštívit?“

„Prostě by stejně jako Orfeus šli do království smrti ...“

„Nezapomeň, že je to mýtus! A jakmile se Orfeus za Eurydikou ohlédl, navždy zmizela. To je druhé ponaučení mýtu. Živí nemohou mrtvé vidět. V reálném světě je to vlastně stejné, mrtvé už nemůžeme vidět. Vidíme jen to, co z nich zůstalo, tedy jejich těla, než jsou pohřbena, jejich kostry nebo věci, které jim patřily. Všechno ostatní je jen naše představa, sen nebo vzpomínka.“

„A duchové? To nejsou mrtví, kteří se vracejí, aby navštívili živé?“

„Říká se to o nich. Mluvíme ostatně o ‚nemrtvých‘, tedy nebožtících, kteří se mohou vracet a strašit živé. Víš, proč se prý mohou vracet?“

„Aby jim nahnali strach?“

„Prý proto, že jim nebyl vystrojen pohřeb. Nebyli pohřbeni nebo pochováni, nebyla jim poskytnutá obvyklá péče a pozornost, kterou živí vyhrazují mrtvým. Proto se mohou vracet a strašit v mysli živých. Já nevěřím, že duchové nebo přízraky existují. Nevěřím, že

jsou místa, kde straší. Přijde mi však, že někteří mrtví se v mysli živých vracejí velmi často právě proto, že nebylo možné je uložit do hrobu nebo jim poskytnout nezbytnou péči. Tak je tomu třeba u lidí deportovaných do koncentračních táborů, kteří se odtamtud nevrátili, a nebylo proto možné je pohřbít. Nejedná se o přízraky, ale spíše o výplody naší představivosti, kterým se říká fantazmata. Přízrak se také někdy označuje jako fantom. Tato dvě slova mají společný původ v řeckém výrazu *phantasma*.“

„Tvoje babička, kterou deportovali, je tedy přízrak?“

„Pro nás jím byla dlouho, do té doby, než jsme zjistili, co se jí v Osvětimi stalo, a náležitě se s ní rozloučili, tedy vystrojili jí pohřeb, uložili ji do hrobu a uctili tak její památku.“

„Takže ve skutečnosti na přízraky nevěříš! Říkáš, že mrtví se nikdy nevracejí ‚doopravdy‘, že živí mohou vidět mrtvé jen ve snu. Nevěříš, že mezi životem a smrtí se dá přecházet?“

„Ne, nevěřím. Co tím ale vlastně myslíš, když mluvíš o přecházení?“

„Když jsme hodně nemocní nebo ztratíme vědomí, není to, jako bychom zemřeli? A když je nám líp, vrátíme se do života.“

„Nikdo nezakusil svou vlastní smrt, protože zemřít můžeme jen jednou. Není možné vrátit se a podat svědectví o tom, co jsme viděli. Ten, kdo se vrátí, ve skutečnosti nezemřel. Lidé, kteří tvrdí, že viděli smrt, byli jen v kómatu. Rozhodně tedy nemůžeme mluvit o přecházení mezi životem a smrtí.“

„Byli ale lidé, o kterých si všichni mysleli, že jsou mrtví, a přitom nebyli!“

„Určitě byly nějaké takové případy... Je pravda, že se lidé dlouho báli pohřbení zaživa. Šlo ale spíše o strach, nebo dokonce hrůzu, než o realitu. Ve skutečnosti se to stávalo jen vzácně. Dnes už se něco takového přihodit nemůže, protože smrt konstatuje lékař. Pokud si není jistý, udělá vyšetření mozku, kterému se říká elektroencefalogram. Člověk může být prohlášen za mrtvého pouze v případě, že výsledkem EEG je ‚plochá křivka‘ nebo se prokáže ‚nulová aktivita mozku‘. Tomu se říká ‚mozková smrt‘.“

„Jsem klidnější, když vím, že nikdo nemůže být pohřben zaživa... Ale pořád ještě nevím, co je po smrti...“

„To se nedozvíme nikdy. Je to záhada, která nebude nikdy objasněna. Můžu ti jen říct, co si lidé představovali a jak zobrazovali život po smrti.“

„*To je přece to samé!*“

„Ne, to není to samé. Nejsou to znalosti, ale jenom přesvědčení, představy, sny...“

„*Dobře, vyprávěj. Zemřeme a potom...*“

„No a potom záleží... na náboženství, historickém období, způsobu lidského myšlení... Jsi teď v šesté třídě, určitě jste se už učili, co si Egypťané mysleli o smrti?“

„*Ne co si o ní mysleli, ale co dělali. Mám ti vyprávět o mumiích?*“

„Jestli chceš. Ale proč o mumiích?“

„*Protože mumie je tělo mrtvého člověka, které bylo ovinuto látkovými páskami, aby se dobře uchovalo. Aby si Egypťané zajistili posmrtný život, museli splnit tři podmínky: nechat se balzamovat, mít čistou duši a provést magické rituály. Každý zemřelý musel předstoupit před soud boha Osirida, kde se vážila srdce. Pokud bylo jeho srdce těžší než pírko, sežrala ho nestvůra a zemřelý navždy zmizel. Když bylo srdce lehké jako pírko, znamenalo to, že zemřelý za svého života nikomu neublížil, a mohl se tedy stát nesmrtelným.*“

„V Egyptě a ve spoustě dalších náboženství určuje to, jak se člověk chová v životě, co se s ním stane po smrti.“

„*Chceš říct, že pokud se v životě chováme správně, máme hezkou smrt?*“

„Spíš hezký život po smrti... Ale co ty? Věříš na nesmrtelnost?“

„*Nevím. Chtěla bych žít už napořád, ale nemyslím si, že je to možné...*“

„Jednotlivá náboženství se zabývala otázkou přežití těla a duše. Víme, že tělo zůstává po smrti na zemi a rozkládá se...“

„*Chceš říct, že se rozpadne.*“

„Ano... Proto podle některých náboženství přežívá jen duše, nezávisle na těle. Podle jiných se duše přetěluje, někdy se tomu také říká, že reinkarnuje, což znamená, že se usadí v jiném těle.“

„Žijeme jiný život?“

„Přesně tak, a životy se střídají v rytmu převtělování. V některých podobách buddhismu a hinduismu se z člověka dokonce může stát rostlina nebo zvíře.“

„Můžeš se stát králíkem, květinou nebo princeznou?“

„Ano!“

„Ale kam se potom dostaneme?“

„To je různé. Buddhické a hinduistické reinkarnace jsou pozemské. Rodíme se znovu a znovu na zemi, dokud nedosáhneme nirvány, tedy posledního cyklu reinkarnace, při němž se vymaníme z pozemského života. V jiných náboženstvích mohou být posmrtná místa různá: nebe, podzemí... Jejich umístění je vymyšlené a často také symbolické. Například pro křesťany je ráj v nebi a peklo v srdci země, protože podle nich je Bohu nejbližší to, co je nahoře, a nejdálší to, co je dole.“

„Takže když budeme kopat do země, tak najdeme peklo a plameny?“

„Ne, tato symbolická místa ve skutečnosti neexistují, jsou jen součástí lidské víry nebo představ. Pro lidi však mohou být velmi skutečná, i když jsou vymyšlená. Lidé v peklo věřili po tisíce let. Byli si jistí, že existuje. Měli velmi přesnou představu o ohni, čertech a utrpení... Postupně se tato víra vyvíjela. Dnes už křesťané v existenci pekla doopravdy nevěří, spokojí se s čekáním na místo blaženosti.“

„A jsou i jiná místa pro mrtvé než peklo a ráj?“

„To se liší také podle náboženství. Lidé věřící ve spásu říkají, že existují místa blaženosti a utrpení. Ti ostatní však tvrdí, že místo mrtvých je nestranné. Živí lidé posílají zesnulým dary a modlí se za ně a mrtví jim prý mohou udílet rady.“

„Mrtví mohou dávat rady živým...“

„Někteří lidé si představují, že se jejich zesnulí rodiče vracejí, aby je chránili nebo aby jim pomáhali, když to potřebují.“

„Mrtví jsou tedy něco jako naši strážci nebo rádci.“

„Živí je tak někdy vnímají. Ale lidé se jejich návratu po většinu času bojí. Místo aby z něj měli radost nebo jej brali jako útěchu, bývala myšlenka na jejich návrat do světa živých často provázena děsem. Proto mu živí chtějí bránit a mrtvým se vyhýbat. To nám vlastně umožňuje pochopit, co se děje o Halloweenu. Určitě sis všimla, že o Halloweenu se děti převlékají za duchy, kostlivce a upíry a z dýní vyřezávají strašidelné obličejy, které se podobají lebkám.“

„*No jistě!*“

„Podle keltské tradice byl začátek listopadu vždy spojený s oslavou mrtvých. Když končil podzim a začínala zima, což byla doba, kdy chlad a nemoci mohly v Evropě způsobit smrt spousty lidí, rozhodli se lidé začít uctívat mrtvé. Báli se, že pokud budou mrtví nespokojení, přijdou si pro ně a vezmou je s sebou. Vymysleli proto dohodu, takovou výměnu: žádali nebožtíky, aby jim dopřáli klid a nechodili je trápit, a na oplátku jim slíbili, že je obdarují...“

„*Vždyť oni s nimi ale nemohli mluvit, aby jim navrhli tuhle výměnu!*“

„Ne doopravdy. Jelikož zesnulí nebyli skutečně přítomní, lidé si je symbolicky znázorňovali.“

„*Tím myslíš ,jen jako‘?*“

„Dá se to tak říct. Smrt je tradičně zobrazována nebo zosobňována tak, že ji hrají děti. To proto se na Halloween děti převlékají za nebožtíky, kostlivce, strašidla a upíry a žádají dospělé, tedy živé lidi, o sladkosti. Dospělí je zahrnují bonbony, aby odešli spokojení a přestali je obtěžovat. Je to, jako by tím živí říkali mrtvým: ‚Odejděte a dopřejte nám klid!‘

Vánoce jsou další taková dohoda. Když se po zimním slunovratu začínají prodlužovat dny, dospělí chtějí oslavit život, a tak zahrnují děti dárky. Znamená to konec ‚tísňivých dní‘, konec zimního období, kdy mají tma a chlad navrch, kdy je světlo slabé, kdy se obáváme nemocí a smrti těch nejslabších... O Vánocích slavíme návrat světla.“

„*Já jsem myslela, že o Vánocích se slaví narození Ježíše...*“

„To platí pro křesťany. Ale svátky mají různé tradice... Bavily jsme se o Halloweenu, jeho název pochází ze slov *all hollow's eve* (večer před křesťanským svátkem Slavnost Všech svatých). Křesťané převzali data těchto starodávných keltských tradic, takže 1. listopadu oslavují Boha a všechny svaté (Slavnost Všech svatých) a 2. listopadu zesnulé (Dušičky). Ale

zatímco o Halloweenu přicházejí mrtví za živými, 2. listopadu navštěvují živí zesnulé, aby uctili jejich památku.

Stejně tak to bylo s Vánocemi. Křesťané nahradili pohanské svátky románského původu (například Saturnálie nebo Brumálie) oslavou narození Krista, kterou určili na 25. prosince. Důležité je bezpochyby pochopit smysl těchto starodávných svátků: na západě se lidé báli zimy, mrazu a hladomoru. V době, kdy už nebyla úroda a kdy měli strach, že zemřou hlady, se tedy rozhodli, že na počest mrtvých uspořádají oslavu, aby jim polichotili a získali je na svou stranu. Víš vlastně, jakým způsobem se v Evropě dlouho zobrazovala smrt?“

„To netuším.“

„Jako ‚žena s kosou‘, tedy smrtka, která utíná život, takže seče a kosí životy, tak jako se seče tráva... Ve světě, kde žilo hodně venkovanů, je takové zobrazení snadno pochopitelné.“

„Ale proč byla smrt zobrazována jako žena?“

„Ženy darují život, ale mohou ho i brát... Přesto to nebyla vždy žena... Myslím, že hodně záleží na rodu slova „smrt“ v jazyce, kterým mluvíme. V češtině je slovo ženského rodu, takže smrt je často zobrazována jako žena. V němčině je slovo mužského rodu, a proto se tam mluví o ‚muži s kosou‘ (*der Sensemann*). Pokud je zobrazen kostlivec s kosou, nevíme, jakého je pohlaví... V mnohých zemích je smrt znázorněná kostlivcem. Je to zjednodušený způsob jejího zobrazení. Pokud z mrtvého zbyly už jen kosti, znamená to, že už je to dlouho, co zemřel, a čas udělal své. Není to tak strašné jako myšlenka na mrtvolu, jejíž ostatky se rozkládají...“

V Mexiku 2. listopadu probíhají velkolepé oslavy Dne mrtvých. Po celé zemi si lidé kupují kostry z cukru, papíru a sádry a zdobí s nimi své domovy. Není to smutný den. Lidé se při oslavování mrtvých baví. Nechodí na hřbitov, aby tiše rozjímali, modlili se nebo kladli květiny na hrob jako v Evropě, ale hrají tam na hudební nástroje, pořádají pikniky a zdobí hroby. Každá rodina umísťuje na hroby svých blízkých hliněné sošky, které připomínají památku zesnulého: jeho klobouk, auto, šperky atd. Večer se spokojeně vracejí domů, protože měli možnost strávit nějaký čas s těmi, kteří už tu nemohou být.“

„Ale vždyť nebyli doopravdy s nimi...“

„Mrtví tam nebyli, ale protože živí na ně po celou dobu mysleli a symbolicky je pohostili, je to, jako by s nimi strávili den... I mně se někdy stává, že mám tenhle pocit...“

„*Že jsi strávila den s mrtvým?*“

„Ano. Pokud děláš něco, co ti hodně připomíná zesnulého člověka, nebo když o něm s někým hodně dlouho mluvíš, je to, jako by byl s tebou... Hodně zesnulých mě v životě takto doprovází... A myslím, že nejsem sama, kdo to takhle cítí, ale málokdo o tom mluví...“

„*Já to tak necítím! Je to moc smutné... Nechci myslet třeba na prababičku Gabrielle, protože jakmile na ni myslím, jsem z toho smutná.*“

„To je další řešení. Můžeme zkusit na mrtvé a na smrt nemyslet. Právě to ostatně dělá většina lidí. Stejně jako ty považují smrt za nepříjemné téma a už samotná představa jejich odchodu nebo odchodu jejich blízkých jim připadá nesnesitelná.“

„*A tobě ne?*“

„Samozřejmě že ano... Myšlenka na odchod těch, které mám ráda, je pro mě neúnosná. Ale moje opakovaná zkušenost se smrtí mě donutila na ni často a hodně myslet. Mám pocit, že na smrt, nebo na úmrtí některých lidí, už jsem si zvykla. Raději na ně vzpomínám, než abych je nechala upadnout v zapomnění.“

„*Nemáš ani strach připomínat si způsob, jakým zemřeli?*“

„Ne, obávám se pocitů, které přitom mám, ale myslím, že způsob, jakým někdo zemřel, bychom neměli držet v tajnosti.“

„*Tak mi to pověz...*“

„*Co ti mám povědět?*“

„*Jak zemřeli tvoji bratři?*“

„Oba moji bratři zemřeli mladí: jeden při autonehodě ve čtyřiaadvaceti letech a druhý byl nemocný, zemřel na prasknutí aneuryzmatu, což je výduť na cévě, v pětatřiceti letech. Bylo to kruté a nečekané. Způsoby smrti jsou velmi různorodé. Smrt, na kterou se můžeme připravit, je sice velmi odlišná od smrti způsobené úrazem, ale není méně strastiplná ani bolestivá.“

„Já bych raději zemřela při nehodě, ale chtěla bych, abys ty umírala pomalu...“

„Rozumím ti. Právě proto říkáme o někom, kdo zemřel dřív, než si to uvědomil, že měl ‚hezkou smrt‘. Já si vlastně ani nejsem jistá, jestli existuje ‚hezká smrt‘, ale zemřít, aniž bychom se trápili a uvědomovali si, že umíráme, je možná příjemný způsob smrti. Pro ty, kteří tu zůstávají, je to těžké. Nemají totiž dost času, aby porozuměli tomu, co se děje, a tak jim často zbudou jen výčitky, slova rozloučení na jazyku, věci, které měli říct a neřekli, pochybnosti... Ptají se třeba, jestli zesnulý člověk věděl, jak moc pro ně byl důležitý, jak moc ho měli rádi...“

„Asi si vzpomínáš, že když jsem byla ještě hodně malá, řekla jsem Gabrielle: ‚Já tě mám tak ráda, Gabrielle!‘“

„Vzpomínám si na to... Muselo jí to udělat velkou radost. Pokud lidé neumírají zničehonic, ale odcházejí postupně, je jejich skon často dlouhý a bolestný. Alespoň však máme čas se s nimi rozloučit a říct jim, co máme na srdci, a mohou to udělat i oni.“

„Tvoji bratři ti nestihli nic říct?“

„Ne, zemřeli moc rychle.“

„Není ti líto, že už jsi je neviděla?“

„Je mi líto, že už tu s námi nejsou. Je mi líto, že jsou mrtví. Ale není mi líto, že jsem je neviděla slábnout a umírat.“

„Takže jsi své bratry neviděla mrtvé?“

„Ne, vždycky jsem se vyhýbala tomu, abych viděla lidi, které jsem znávala, po smrti. Nechtěla jsem vidět bratry mrtvé. Měla jsem strach, že bych si zapamatovala jen tenhle poslední obrázek. Chtěla jsem si je pamatovat tak, jako když byli ještě naživu.“

„Já myslím, že bych chtěla vidět lidi, které jsem měla ráda, ještě jednou, naposledy.“

„Těžko říct. Jednou mi navrhli, abych se šla podívat na tělo člověka, kterého jsem měla ráda, že prý je velmi hezké a klidné. Neměla jsem odvahu odmítnout a říct, že si to nepřeju, příbuzní toho člověka totiž vypadali, že bych jim tím udělala radost. Avšak osoba, kterou jsem viděla, se vůbec nepodobala té, kterou jsem znávala. Byla učesaná úplně jinak, než bylo jejím zvykem. Její kůže byla žlutá jako vosk. Neusmívala se tak jako dřív. Už to

nebyla ona. Tělo nebožtíka nemá moc co do činění s člověkem, kterému patřilo. Proto si myslím, že je zbytečné ho vidět. Pokud se však nepotřebujeme přesvědčit, že je doopravdy mrtvý.“

„Pořád myslím na tvé bratry, neměli totiž na výběr...“

„Co tím chceš říct?“

„Nevybrali si místo ani způsob své smrti...“

„Víš, u smrti si málokdy vybíráme...“

„Ale i tak, lidé, kteří hodně riskují, jako automobiloví závodníci nebo horolezci, vědí, že riskují ztrátu svého života... Třeba jako lidé, kteří příliš kouří...“

„Máš pravdu. Ale otázka riskování a smrti je velmi komplikovaná. Neneseme odpovědnost vždy a za všechno. Některé věci jsou často nepředvídatelné. Krom toho, víš, že slovo ‚nehoda‘ znamená ‚nepředvídatelná událost se špatnými důsledky‘.“

„A co to znamená?“

„Znamená to, že nehody se stávají, aniž bychom to očekávali. Nehody se dějí náhodou. Ale protože je těžké uvěřit, že se věci dějí jenom náhodou, hledáme za nimi něčí záměr nebo vůli. Říkáme si, že určitě existuje příčina nebo vysvětlení. Děláme to všichni. Když měla tvoje babička nehodu na koni a zemřela, nikdo mi neřekl: ‚měla nehodu, je to tak, nedá se s tím nic udělat, stává se to,‘ a já jsem jí to začala hrozně zazlívát. Hněvala jsem se na ni, že tak zbytečně riskovala a nemyslela přitom na nás, že nebyla opatrnější, a nám všem tak navždy upřela svou přítomnost.“

„Proč jsi jí to zazlívala? Říkala jsi mi, že zbožňovala život. Kdyby byla věděla, že zemře, nejela by ten den na koni.“

„To není jisté... Žít znamená riskovat. Jelikož nikdy nevíme, kdy zemřeme, žijeme a děláme věci, které jsou sice nebezpečné, ale také zábavné. Není nic složitějšího než umět vyhodnotit, co je ještě v mezích a co už je příliš neopatrné. Neustále balancujeme mezi dvěma postoji: myslíme na nebezpečí, která nás ohrožují, abychom jim mohli předcházet, nebo hazardujeme se životem a myslíme si, že smrt se nás netýká. Někteří ten problém řeší tak, že věří v osud a tvrdí, že co se má stát, stane se, ať děláme, co děláme.“

„Věřit v osud znamená věřit, že věci se dějí, aniž bychom do nich zasahovali nebo o nich rozhodovali, je to tak? Ty v něj věříš?“

„Ne, věřím, že můžeme předejít některým riskantním situacím a dávat si velký pozor. Ale nemůžeme všechno předvídat a všemu se vyhnout. Například, i když řídíme auto velmi opatrně, může se stát, že se nestačíme vyhnout opilému nebo špatnému řidiči, který se řítí přímo proti nám.“

„Chápu, že tím chceš říct, že při nehodě si smrt nevybíráme, ale přece když moc kouříš a piješ, tak si volíš, že zemřeš dřív...“

„Je to risk, ale tím, že na něj upozorňujeme, neodrazujeme lidi od kouření a pití. Mám přátele, kteří kouří dvakrát víc, když si vybaví statistiky rakoviny plic, ale jen proto, že jim ta čísla nahání strach!“

„To je ale hloupost!“

„Nemůžeme zakázat všechno, co škodí zdraví. Každý rozhoduje sám o tom, co pije, jí a jak chce žít... Lidi můžeme informovat, ale nemůžeme rozhodovat za ně. Sice si nevybíráme, jak zemřeme, ale můžeme alespoň rozhodovat o tom, jak chceme žít...“

„Myslíš tím, že o našem životě můžeme rozhodovat, ale o smrti už tolik ne?“

„Myslím, že je to tak... V životě i ve smrti je mnoho věcí, které nám unikají... Už jsme spolu mluvily o způsobech smrti. Zemřít však můžeme také na různých místech. V dnešní době většina lidí umírá v nemocnici. Alespoň v České republice to tak je, v nemocničních zařízeních tu umírá 65 % lidí, ať už je jejich úmrtí nečekané, nebo způsobené nemocí. Tento fenomén je poměrně nový. Ani ne před sto lety ještě lidé umírali doma. Pokud měl někdo nehodu, nechal se ošetřit v nemocnici a pak se vrátil domů, kde zemřel. Teď se však věci změnilly. Lidé, kteří umírají, už se domů nevracejí. Dokonce i jejich blízcí působí, jako by se jim chtěli vyhnout nebo z nich měli strach.“

„To ti přijde normální?“

„Chápu to, ale nemyslím si, že je to normální. Místo abychom se o naše blízké, kteří umírají, starali, raději je svěřujeme specialistům, tedy lékařům, zdravotním sestřám a pečovatelům. Koneckonců jejich péče je často úžasná. Myslím si ale, že smrt není jen záležitost specialistů. Je to také záležitost rodiny, přátelství, lásky...“

„Já bych tam ale nechtěla jít. Moc bych se tam bála...“

„Samozřejmě že to nahání strach. Ale ty můžeš být klidná, po dětech nechceme, aby s umírajícími zůstávaly. Před smrtí je chráníme. Chceme je tohoto zážitku ušetřit. Za umírajícími lidmi chodí jen dospělí, a to ještě ne všichni... Přesto je velmi důležité trávit čas s umírajícím člověkem, dělat mu společnost, odvážit se mluvit o tom, co si přeje, ale také umět mlčet a jen se držet za ruce. Když mám strach, chci být s lidmi, kteří mě uklidní. Pokaždé když jsem rodila, prosila jsem vašeho otce, aby mě ani na chvíli neopouštěl, protože jsem měla strach... Kdybych měla umřít, chtěla bych, aby tam byl se mnou a držel mě za ruku...“

„Nejsi trochu romantička?“

„Jsem hlavně vystrašená! Ale všichni nejsou jako já. Někteří raději zůstávají sami, když jim není dobře nebo mají strach... Tvůj děda nás od té doby, co onemocněl, žádá, abychom ho nechali v klidu. Dokonce také říká: ‚Chci umřít úplně sám!‘ Vyhledává samotu. Ale samota, pro kterou se člověk sám rozhodne, se od té vnucené odlišuje. Pokud si někdo přeje být sám, jako tvůj děda, je to v pořádku. Ale pokud je někdo sám, protože je v nemocnici a nikdo už za ním nechodí, takže si samotu nevybral, je to něco jiného. Je doopravdy velký problém, že smrt nahání ostatním strach. Umírající lidé často nechtějí zemřít sami, jenže strach jejich blízkých je izoluje... Může se tak stát, že jsou lidé smutní nejen proto, že umírají, ale také proto, že je opustili jejich blízcí, kteří mají ze smrti strach a odvracejí se od ní.“

„Co s tím ale můžeme dělat?“

„Nejdřív se musíme zamyslet. Asi dvě třetiny lidí umírají v nemocnici. Otázkou zůstává, jestli je to opravdu to nejlepší místo pro lidi, kteří umírají.“

„V nemocnici alespoň člověk není úplně sám, jsou tam zdravotní sestry, lékaři, lidé, kteří o něj pečují...“

„To je pravda, ale je to velmi zvláštní prostředí, sterilní a zdravotnické, působí trochu chladně. Hodně lidí si přeje zemřít doma. V České republice dokonce existuje takzvaná domácí hospitalizace. Lékaři, zdravotní sestry a psychologové chodí k nemocnému domů a pečují o něj. Někdy si říkám, že by pro pacienty, třeba pro starší lidi, bylo prospěšnější zůstat doma a využít systém domácí péče, než abychom je posílali do nemocnice, kde se cítí

nesví a jedná se s nimi jako s nemocnými. Samozřejmě to neříkám, abych kritizovala nemocnice.“

„Myslíš, že by bylo lepší, kdyby lidé umírali doma?“

„Chtěla bych, aby si lidé mohli vybrat místo, kde si přejí zemřít, a abychom o tom s nimi mohli mluvit bez rozpaků a tísnivého pocitu. Není možné, aby člověk, který trpí bolestmi, zůstal doma sám. V takovém případě je mnohem lepší, aby byl v nemocnici. Ale pokud se o člověka dostatečně pečlivě stará rodina a má k dispozici lékařskou péči, může zemřít i doma, kde je obklopen důvěrně známými věcmi, fotografiemi svých blízkých a lidí, které má rád...“

„Já bych pozvala své kamarádky...“

„Není to sice žádná oslava, ale rozumím ti! Možnost rozloučit se s lidmi, které máme rádi, a říct jim, že je máme rádi, je velmi vzácná. Druhý manžel mojí matky na ni s úmrtím čekal. Odešla pro květiny, a když se vrátila z trhu, řekl jí: ‚Čekal jsem na tebe, abych se s tebou rozloučil.‘ Lehla si vedle něj a on zemřel.“

„Jen tak, zničehonic?“

„Ano, ale byl to konec dlouhého trápení.“

„Neřekl jí ‚mám tě rád‘?“

„Nepochybně jí to chtěl říct... Víš, když jsi doma, tak lidé přicházejí a odcházejí, je tam pohyb, život, květiny, domácí zvířata... Ale v nemocničním pokoji nic takového není.“

„Nejlepší by bylo něco mezi tím. Člověk by zůstal v nemocnici, aby neměl bolesti a bylo o něj dobře postaráno, a zároveň by měl mít hodně návštěv, aby nebyl sám a smutný, a ještě by měl mít pokoj zařízený jako doma, aby se tak i cítil...“

„To je dobrá myšlenka a nejsi první, koho to napadlo. S něčím takovým přišla jedna lékařka. Jmenovala se Cicely Saundersová. Pracovala v Londýně v nemocnici Hospic svatého Kryštofa, kde přijímali nevléčitelně nemocné.“

„Co to znamená nevléčitelně?“

„Znamená to, že je už nedokážeme úplně vyléčit.“

„Takže brzy zemřou...“

„Zemřou, ale nemusí to nezbytně být brzy. Mohou umírat pomalu a hodně přitom trpět. A čím nesnesitelnější mají bolesti, tím delší jim umírání připadá. Právě tomuto problému Cicely Saundersová čelila. Chtěla nemocným ulevit od jejich nekončícího trápení.“

„Chtěla jim pomoci při umírání?“

„Ano, aby se netrápili. Zavedla tedy léčbu, jež spočívala v tom, že svým pacientům pravidelně předepisovala léky, které jim ulevovaly od bolesti, a zmírňovaly tak jejich utrpení. Navíc slovo ‚pacient‘ pochází z latinského slova *pati*, což znamená trpět nebo něco podstoupit. Díky těmto lékům, takzvaným analgetikům, které jsou předepisované ve velmi silné dávce a kombinované s morfiem, nemají nemocní bolesti. Mohou si odpočinout a znovu dělat věci, které už s bolestmi dělat nemohli, jako třeba mluvit se svými blízkými nebo se k nim dokonce vrátit. Cicely Saundersová se nespokojila jen se zavedením této léčby. Zpřístupnila nemocnici kněžím a dobrovolníkům, celým skupinám lidí, kteří se odvážili umírající navštěvovat a mluvit s nimi, třeba i o smrti. A tak se zrodil nápad zřídit místo, kde by byla poskytována péče těm, které už nemůžeme vyléčit, ale můžeme jim ještě pomoci. Od té doby se tato myšlenka značně rozšířila. V České republice se první hospicové zařízení objevilo až v roce 1996. Pacientům se zde v rámci takzvané paliativní léčby ulevuje od bolesti, a ačkoli není možné je vyléčit, zmírňuje se jejich utrpení.“

„Ty bys chtěla jít do hospicového zařízení, kdybys to potřebovala?“

„Kdybych umírala na nějakou nemoc, tak rozhodně ano. A přála bych si to i pro své blízké. Připadá mi velmi důležité bojovat za rozvoj takových zařízení. My všichni jednou zemřeme a mělo by se to stát v co nejlepších podmínkách a s co nejmenším trápením! O smrti uvažujeme, abychom zajistili, že lidé budou umírat v lepších podmínkách, jinak by přece tohle přemýšlení bylo zbytečné. Ale chtěla bych ti povědět ještě o jedné ženě, která také udělala hodně pro to, aby lidé umírali lépe.“

„Je to další Angličanka?“

„Ne, pochází ze Švýcarska, ale většinu svého života strávila v Americe. Jmenuje se Elisabeth Kübler-Rossová a je to psychologka. Elisabeth Kübler-Rossová pracovala od roku 1965 s pacienty s rakovinou. Kladla jim otázky, zachytila jejich příběhy, úzkosti, naděje i zklamání, aby dokázala lépe porozumět jejich potřebám a zjistila, jak jim pomoci. Ze své

zkušenosti vyvodila teorii několika fází, které nemocní prožívají před svou smrtí. Nakonec sestavila seznam pěti fází umírání, který začíná popíráním, pokračuje zlostí, smlouváním, depresí a končí smířením.

„Chápu popírání, zlost i depresi, ale co to smíření? Vážně věříš, že umírající lidé jsou se svou smrtí smíření?“

„Jistá si tím nejsem. Kdybych já umírala na vážnou nemoc, asi bych byla hodně rozzlobená a můj odchod by nejspíš vůbec nebyl poklidný a tichý...“

„To nevíš... Je těžké představit si sám sebe umírat... Do teď jsme si povídali o tom, kde a jak umíráme, ale ještě jsi mi neřekla, na co umíráme nejvíc.“

„V zemích, které jsou pustošené vzpourami a válečnými konflikty, jsou příčinami smrti buď útoky, boje a ostřelování, nebo hlad a nedostatek zdravotní péče. V zemích, kde vládne mír, a mezi které patří i Česká republika, umíráme nejvíce na nemoci.“

„Hlavně na rakovinu?“

„To platí pro lidi mezi třiceti a sedmdesáti lety.¹ Pokud si chceme uvádět nějaké číselné údaje, jako to děláš v zeměpisu nebo dějepisu, musíme u lidí přesně rozlišovat věk, pohlaví, dobu, ve které žijí, atd. Určitě pochopíš proč.“

„Myslím, že už jsem to pochopila. Lidé obvykle umírají, když jsou starší. Pokud zemře miminko nebo dítě, je to nezvyklé...“

„Pochopila jsi to správně. V dnešní době v Evropě umírají mladí lidé mnohem méně než dospělí, ne tak jako dřív. V tomto ohledu se toho hodně změnilo. Miminka a děti byly dříve ty nejslabší bytosti, jež mohly smrti podlehnout velmi snadno a rychle. Dnes už to tak není, dětská úmrtnost se podstatně snížila. Stále se setkáváme s úmrtím mladých lidí, ale jeho příčiny jsou odlišné. Auta, mopedy a motorčky jsou relativně nové vynálezy, které způsobují tak velký počet smrtelných nehod, s jakým jsme dosud nesetkali.“

¹ Podle údajů z roku 2015 byla v České republice rakovina nejčastější příčinou úmrtí žen mezi třiceti a sedmdesáti lety a mužů mezi šedesáti a sedmdesáti lety.

Oběti dopravních nehod jsou spíše mladí, méně zkušení řidiči. Dříve však mladí lidé ve věku od dvaceti do pětadvaceti let umírali na nemoci, zejména na tuberkulózu. Ne při autonehodách. V dnešní době je při autonehodách způsobeno 30 % úmrtí mladých lidí.²

„To je hodně!“

„Je to opravdu značné. Kvůli tomu se mladým řidičům neustále opakuje, aby byli opatrní, ale oni chtějí jezdit rychle a mít radost z jízdy... Všechno, co jsem ti teď řekla, platí pro bohaté a rozvinuté země. V chudých zemích však lidé umírají v jiném věku a na jiné věci. Dětská úmrtnost je tam obvykle hodně vysoká. Mnoho dětí umírá například na průjmová onemocnění nebo na spalničky, což už se v Evropě nestává. Ne v každé zemi jsou navíc děti očkovány. I přesto, že už existuje účinné očkování proti tetanu a spalničkám, stále na ně umírá mnoho dětí. Co se týče jednotlivých zemí a jejich systémů sociálních služeb, panuje ve světě obrovská nerovnost.“

„Tím chceš říct, že se v různých zemích umírá na různé věci?“

„Přesně tak. V rozvinutých zemích jsou nejčastější příčinou úmrtí kardiovaskulární onemocnění, která postihují srdce a cévy. Potom je to rakovina u lidí mladších šedesáti pěti let. V rozvojových zemích lidé nejvíce umírají na malárii, tuberkulózu, následky podvýživy nebo nedostatku potravy. Vidíš, že to nemůžeme vůbec srovnávat.“

² V České republice v roce 2015 zemřelo asi 30 % lidí ve věku od patnácti do pětadvaceti let při dopravní nehodě.

2. Komentář

Při psaní komentáře budeme uvádět příklady z výchozího textu, tedy originálu, a z cílového textu, tedy překladu. K jejich rozlišení budeme používat zkratku (O) pro originál a (P) pro překlad a všechny uvedeme v kurzivě, s výjimkou ukázek sekvencí nebo typografických řešení.

2.1 Profil cílového textu

Vypracování každého překladu by měla předcházet překladatelská zakázka. Překladatel se snaží co nejlépe vyhovět jejím požadavkům a řídí se jí v průběhu rozhodovacího procesu. Pro účely této bakalářské práce si tedy nastíníme fiktivní překladatelskou zakázku.

Publikace, jejíž část překládáme, je populárně-naučná a slouží dětem a jejich rodičům jako návod, jak mluvit citlivě a bez ostychu o smrti a umírání. Problematika je představena formou dialogu mezi autorkou a její jedenáctiletou dcerou. Toto téma se týká nás všech a text má proto jistě místo i na českém knižním trhu.

V případě, že by došlo k překladu celého textu, mohl by zaujmout některá z českých nakladatelství, podobné publikace vydává například Portál, s.r.o. Navíc originální text vyšel ve francouzském nakladatelství Seuil v rámci edice s názvem *Expliqué à...*³ a česká nakladatelství Dokořán, s.r.o. a Dauphin, s.r.o. již z této edice publikovala překlady jiných titulů. V nakladatelství Dauphin vyšla kniha *Tati, co je to rasismus?*⁴ (2004) a v nakladatelství Dokořán *Jak jsem svým vnoučatům vyprávěl o vesmíru*⁵ (2016). Obě nakladatelství by proto mohla mít zájem o vydání dalšího titulu ze zmíněné edice.

S textem tedy budeme pracovat tak, aby byl ve všech ohledech přístupný pro českého čtenáře. Vzhledem k tomu, že naši cílovou skupinu tvoří jen dospělí, ale také děti ve věku od 11 do 13 let, musí být text srozumitelný i pro ně. Rozsah bakalářské práce nám nedovoluje přeložit celou publikaci, přesto s ní budeme pracovat jako s celkem, přeložíme tedy název, věnování, úvod a první část publikace.

³ <http://www.seuil.com/collection/collection-597>

⁴ http://www.dauphin.cz/info_jelloun.html#2

⁵ https://www.dokoran.cz/index.php?Jak_jsem_svym_vnoucatum_vypravel_o_vesmíru&p=book&id=900

2.2 Překladatelská analýza

V této kapitole provedeme překladatelskou analýzu výchozího textu. Nejprve se budeme soustředit na text ze stylistického a funkčního hlediska a poté se budeme řídit modelem překladatelské analýzy Christiane Nordové (1991). Textové funkce definujeme podle Romana Jakobsona (1995) a pro stylistickou analýzu použijeme publikace *Stylistika současné češtiny* (Krčmová: 1997), *Stylistická analýza českých a francouzských textů* (Brunel, Šotolová: 2012), *Čeština pro překladatele* (Hoffmannová: 2012) a *Problèmes de la stylistique comparée du français et du tchèque* (Šabršula: 1990).

2.2.1 Funkční a stylistické vymezení textu

Text, který překládáme, můžeme označit za populárně-naučný neboli popularizační. Řadí se tedy do stylu odborného a jeho hlavní funkce je odborně sdělná. (Šotolová: 2012, s. 9) Míra populárnosti textu je však poměrně vysoká, protože autorka se snaží problematiku co nejlépe zpřístupnit adresátům, mezi nimiž jsou také děti, a psát o ní s citem a pochopením. Na rozdíl od většiny odborných textů, které se vyznačují objektivitou, je tedy náš text subjektivní. (Brunel: 2012, s. 14) Vykazuje sice znaky odborného stylu, ale zároveň je ovlivněn expresivní a poetickou funkcí, o kterých se ještě budeme zmiňovat v oddíle 2.2.3 *Vnětextové faktory*.

V první řadě se odborný styl projevuje na lexikální rovině výchozího textu. Můžeme zde najít velké množství termínů, neboli pojmenování, která jsou v rámci daného oboru ustálená a mají jen jednoho referenta. (Šotolová: 2012, s. 10) Termíny jsou například ze společenských věd jako historie (*le mythe, l'Antiquité, les saturnales*), psychologie (*le refus, la colère, l'acceptation*), sociologie (*la tradition, les pays développés, la mortalité infantile*), teologie (*Jésus, l'Enfer, le Nirvana*), ale také třeba z lékařského prostředí (*la « mort cérébrale », la rupture d'anévrisme, la tuberculose*).

Autorka se také odkazuje k jiným vědcům, respektive osobám, které jsou v daném oboru důležité (*Elisabeth Kübler-Ross, Cicely Saunders*). (Hoffmannová: 2012, s. 151)

Dalším znakem odborného stylu je užívání slohových postupů pro něj charakteristických. Vyskytuje se zde slohový postup výkladový, úvahový, odborně popisný i vyprávěcí, který je typický pro populárně-naučný text. (Šotolová: 2012, s. 10)

Velmi zajímavý je způsob členění textu. Můžeme říci, že horizontální členění odpovídá odbornému stylu, protože většina odstavců, které jsou složeny z několika vět, přináší jednu myšlenku a v některých případech také další argumenty. Odstavce jsou navíc vzájemně logicky provázané. (Brunel: 2012, s. 17)

Odstavce jsou však ve skutečnosti repliky dialogu a jejich provázanost, respektive reakce jednoho účastníku na druhého, tvoří tematické sekvence. Můžeme říci, že se jedná o připravený dialog dvou účastníků. (Hoffmannová: 2012, s. 128) Tato forma se může pro odborný styl zdát poněkud nezvyklá, jde však o znak popularizace a subjektivity autorky.

2.2.2 Dialog

Dialog se někdy označuje za komplex komunikátů. Střídají se v něm dva nebo více komunikačně aktivních mluvčích, kteří se drží stejného tématu, nebo vznášejí témata různá. Obvykle je dialog bezprostřední a mluvený, dnes se však tento typ dialogu objevuje také na internetu v písemné podobě. Řadíme jej do prostě sdělovacího stylu. Ve stylu publicistickému se dialog objevuje v žánrech jako interview, rozhovor nebo debata. Rozlišujeme také dialog v uměleckém textu, který má jediného tvůrce – autora. Sdělení je tak dialogizované pouze formálně a účelem tohoto uspořádání je komunikace se čtenářem. (Krčmová: 1997, s. 78–79)

Do této poslední kategorie můžeme zařadit i naše dílo. Lze tedy říci, že se jedná o populárně-naučný text, který je psaný uměleckou formou.

V rámci typologie dialogů můžeme tento dialog označit za připravený, řízený, psaný a umělecký. U uměleckého dialogu dochází ke komunikaci primární, mezi autorem a čtenářem, která je u našeho textu ještě posílena záměrem předat čtenáři informace srozumitelně, a ke komunikaci sekundární, tedy mezi účastníky komunikace v textu. (Hoffmannová: 2012, s. 128)

2.2.3 Vnětextové faktory

V následující části práce provedeme překladatelskou analýzu originálu podle Christiane Nordové. Nejprve se budeme zabývat vnětextovými faktory.

Odesílatel

Odesílatelem textu je jeho autorka Emmanuelle Huisman-Perrin. Tato francouzská vědkyně působí v Paříži, kde vyučuje filozofii na jedné ze středních škol se specializací na genderová studia. Také přednáší na Ústavu politických studií, kde vede předmět *La Mort en perspectives*. Publikace tedy spadá do její odbornosti.⁶

Podle Christiane Nordové se však odesílatel textu nemusí vždy shodovat s jeho autorem. Ačkoliv my jsme jako odesílatele určili Emmanuelle Huisman-Perrin, dalo by se říci, že z části je jím také nakladatelství Seuil, které mělo vliv na podobu publikace, například

⁶ <https://www.babelio.com/auteur/Emmanuelle-Huisman-Perrin/62601>

na styl textu nebo jeho výstavbu. Jak jsme již zmínili výše, publikace patří do edice s názvem *Expliqué à...*, přičemž všechny její vydané tituly mají stejný styl a výstavbu jako náš originál. Autorka se tedy při psaní textu musela řídit nějakými předem nastavenými pravidly.

Záměr odesilatele

Obecně řečeno je záměrem odesilatele předat adresátovi návod, jak se vypořádat s tématem smrti. Ačkoliv text obsahuje informace odborné, zejména společenskovedního charakteru, záměrem není jen s nimi adresáta seznámit, ale také je prezentovat přirozenou formou, k čemuž je využit dialog, a poradit čtenáři, jak s nimi pracovat a jak o nich mluvit.

Autorka své záměry představuje v úvodu, který je také součástí našeho překladu. Jak vysvětluje, s danou problematikou má zkušenost nejen odbornou, ale i osobní, ona sama musela již několikrát oznamovat svým dětem úmrtí někoho blízkého. Dospělí však často považují smrt za tabuizované téma. Autorka chce toto tabu prolomit, mluvit o smrti a zároveň přinášet útěchu a vysvětlit, že se jedná o přirozený jev, který se musíme naučit přijmout.

Adresát

Okruh adresátů je v případě naší populárně-naučné publikace poměrně jasně daný. Mezi adresáty originálu radíme děti a rodiče, kteří se chtějí dozvědět více o smrti. Čtenářem může být rodič, který by svému dítěti rád odpověděl na otázky týkající se smrti, nebo který je nucen s tímto tématem za dítětem přijít v případě úmrtí někoho blízkého. Kniha je však přístupná i pro dětského čtenáře přibližně ve věku od 11 do 13 let. Pokud rodič neví, jak odpovědi na otázky dítěte formulovat, může dát knihu dítěti přečíst, nebo ji číst s ním. Avšak vzhledem k tomu, že se autorka někdy uchyluje k až příliš podrobnému výkladovému slohovému postupu, mělo by dítě mít možnost se na rodiče obrátit s dotazy týkajícími se například lexika textu.

Médium

Publikace *La Mort expliquée à ma fille* je k dostání jak v tištěné, tak v elektronické verzi.⁷ Vydalo ji nakladatelství Seuil, které na knižním trhu působí již od roku 1935 a publikuje literární díla, společenskovední a dokumentární díla, dětskou literaturu a tzv. *beaux-livres*.⁸

Kniha je součástí edice *Expliqué à...*, která začala vznikat již v devadesátých letech minulého století. Na webových stránkách nakladatelství můžeme najít následující popis edice:

⁷ <http://www.seuil.com/ouvrage/la-mort-expliquee-a-ma-fille-emmanuelle-huisman-perrin/9782021348064>

⁸ <http://www.seuil.com/la-maison>

« Cette collection aborde des grands thèmes de société, de politique, d'éducation civique, de philosophie et d'histoire, sous forme de questions/réponses entre un spécialiste, reconnu dans son domaine de réflexion ou d'action, et un enfant. »⁹

Místo

Nakladatelství Seuil sídlí v Paříži, kde byla také vydána námi překládaná kniha a kde žije autorka. Avšak vzhledem k tomu, že téma smrti není vázané jen na francouzské prostředí, ale týká se všech míst, národností a kultur, není publikace s místem svého vydání spjata příliš úzce. Naopak se v textu mnohdy setkáváme s příklady z jiných kultur. I přesto zde můžeme najít informace, fakta či statistické údaje spojené s francouzštinou nebo Francií. V následujícím příkladu je skutečnost svázána s jazykovým jevem ve francouzštině: *En français, le mot est féminin, alors souvent la mort est représentée par une femme.* (O: 24), v dalším je zase vidět provázanost s místem publikace textu: *Dans un pays en paix comme la France, on meurt davantage de maladie.* (O: 37). Místo vydání nemá zvláštní vliv na styl textu.

Čas

První vydání knihy, se kterým pracujeme, je z roku 2002. K dostání je však také nové vydání z ledna roku 2017. Doba vzniku textu na něj nemá příliš zásadní vliv, například konvence v daném stylu, užívané lexikum i syntax zůstávají stále stejné. Některé statistické údaje se však v porovnání se současností mohou lišit: *Or, aujourd'hui, 40 % des jeunes meurent ainsi.* (O: 38)

Motiv

Motiv vzniku textu nám bohužel není známý. Projekt mohla iniciovat autorka, která možná projevila zájem o spolupráci na edici *Expliqué à...* Druhou možností je iniciace ze strany nakladatelství, které mohlo autorku požádat o vytvoření textu.

Funkce

Podle Romana Jakobsona existuje šest textových funkcí. V našem textu se vyskytují tři z nich: referenční, expresivní a poetická. (Jakobson: 1995, s. 78–82)

Dominantní funkcí textu je bezpochyby referenční. Jak už jsme uváděli v oddíle 2.2.1 *Funkční a stylistické vymezení textu*, projevuje se například na lexikální rovině textu,

⁹ <http://www.seuil.com/collection/collection-597?tri=parution>

v přítomnosti charakteristických slohových postupů a v syntaxi. Základní funkcí tohoto textu je tedy předat informace.

V textu však můžeme najít také funkci expresivní. Autorka i její dcera se k danému tématu často vyjadřují velmi subjektivně, popisují své pocity a reagují zdánlivě impulzivně. Expresivitu textu tak můžeme opět pozorovat na lexikální rovině textu a v přítomnosti interpunkčních znamének (více v částech *Lexikum* a *Suprasegmentální prvky*).

Jako poslední je třeba zmínit funkci poetickou, kterou nacházíme zejména ve formě textu, tedy v jeho zasazení do dialogu. V komunikátu se totiž téměř nevyskytují obrazná pojmenování nebo idiomy. Najdeme zde jen pár přirovnání: *La couleur de sa peau était devenue jaune comme la cire.* (O: 28)

2.2.4 Vnitrotextové faktory

V této části budeme pokračovat s překladatelskou analýzou podle Christiane Nordové a uvedeme vnitrotextové faktory.

Téma a obsah

Hlavním tématem komunikátu je smrt. Autorka a její dcera se ve svém rozhovoru zabývají tímto tématem hned z několika hledisek, zejména historického, z pohledu tradic a na základě osobní zkušenosti matky, a pokládají si otázky, na které je často těžké nalézt odpověď.

Námi překládaná část se skládá z úvodu, v němž autorka vysvětluje, co ji k sepsání díla vede a jak ho chce koncipovat, a z první poloviny rozhovoru, ve kterém se dozvídáme, že dcera se své matky na smrt ptá, protože o tomto tématu mluvili ve třídě. Rozhovor se poté stáčí ke starověkým civilizacím, k antickému Řecku, autorka proto vypráví mýtus o Orfeovi, a ke starověkému Egyptu, takže dcera se zmiňuje o egyptském bohovi a mumifikaci. Dále se rozhovor týká otázky, co se děje po smrti, a v souvislosti s tím se dostává také k náboženství. Dalším tématem jsou tradice a svátky, které souvisejí se smrtí nebo přímo s mrtvými, jako jsou Halloween, Dušičky nebo Vánoce. Rozhovor se poté stáčí směrem k umírání a k jeho délce a místu, mluví se také o nečekané smrti. Dozvídáme se i faktické informace o výzkumu Cicely Saundersové a Elisabeth Kübler-Rossovové a posledním tématem této části jsou nejčastější příčiny smrti.

V druhé části publikace, která již není součástí našeho překladu, jsou potom hlavními tématy poslední rozloučení se zemřelým, období smutku a v dnešní době velmi diskutované otázky eutanazie a asistované sebevraždy.

Presupozice

Co se týká požadovaných znalostních předpokladů u této publikace, není text na čtenáře náročný. Navíc, vzhledem k tomu, že se jedná o populárně-naučný text a jeho adresáty jsou i děti, je každá nová informace předložena srozumitelně nebo vysvětlena. Zároveň jsou otázky, které by mohly přijít na mysl čtenáři, položeny dívkou v rozhovoru a autorka na ně odpovídá.

Téma publikace je velmi všeobecné, týká se proto všech kultur a zemí po celém světě. Předpokládáme tedy, že český a francouzský čtenář (i dětský) o něm mají obdobnou představu a zhruba stejné informace. V textu se sice objevují fakta z různých kultur a prostředí, například z Řecka, Egypta, Mexika, Velké Británie a Švýcarska, ale povědomí o nich je u adresátů originálu i adresátů překladu srovnatelné.

Jak jsme již uvedli v rámci oddílu 2.2.3 *Vnětextové faktory*, na francouzské domácí prostředí je text vázán zejména v souvislosti se statistickými údaji: « *Qu'il s'agisse de mort accidentelle ou de maladie, dans 70 % des cas, en France en tout cas, on meurt dans un établissement hospitalier.* » (O: 31)

Výstavba textu

Nejprve se budeme věnovat makrokompozici textu. (Hoffmannová: 2012, s. 201) Jak jsme se již zmínili u tématu a obsahu, text komunikátu je rozdělen na úvod a dialog mezi matkou a dcerou. Úvod není rozsáhlý, má pět odstavců a nachází se na stranách devět a deset.

Rozhovor, v němž se střídají repliky dvou osob, autorky a její dcery, se rozkládá na jedenapadesáti stranách publikace. Repliky dcery jsou většinou krátké, obsahují jednu nebo dvě otázky, vyjádření pochyby, souhlasu, pochopení nebo názoru. Autorčiny repliky jsou obvykle výrazně delší, odpovídají na otázky, podávají vysvětlení a prezentují autorčin náhled na věc.

Repliky zároveň určují horizontální členění textu, protože každá replika tvoří jeden odstavec. (Hoffmannová: 2012, s. 201) V rámci dialogu můžeme rozlišovat také sekvence. Říká se tak dvěma nebo více replikám, které jsou spjaty funkčně, obsahově i formálně. (Hoffmannová: 2012, s. 128) Pro úplnost uvádíme příklad jedné sekvence: - *Tu peux devenir lapin, fleur ou princesse ?* - *Oui !* (O: 19)

Na úrovni mikrokompozice se části textu liší. V úvodu jsou vztahy mezi textovými jednotkami různé, zejména však aditivní a kauzální, ale myšlenky na sebe přirozeně a přehledně navazují. (Hoffmannová: 2012, s. 202)

Také jednotlivé repliky v textu jsou přehledně strukturované. Nenajdeme zde rozsáhlé výčty ani nepřirozené větné konstrukce. V dialogu je však důležitá návaznost, proto rozlišujeme *adjacency pair*, což je těsně spjatá dvojice replik, například otázky a odpovědi, a *conditional relevance*, což je vztah odpovědi k otázce. Podle něj určujeme, jestli je odpověď superinformativní, subinformativní nebo vyhýbavá. (Hoffmannová: 2012, s. 128) Vzhledem k tomu, že cílem námi analyzovaného textu je informovat, velmi často se v něm vyskytují superinformativní odpovědi.

Nonverbální prvky

V textu publikace, jejíž část překládáme, se nevyskytují žádné nonverbální prvky, ale na obálce je ilustrace. Jedná se o vyobrazení převozníka Charóna, jehož úkolem bylo podle řecké mytologie převážet mrtvé přes řeku Styx do podsvětí.¹⁰ Ilustrace má proto symbolický význam, znázorňuje téma knihy a jeho pojetí. Může být prvkem, který zaujme případného zájemce o knihu, její přítomnost však není explicitně zmíněna v textu komunikátu.

Lexikum

Text komunikátu je po lexikální stránce velmi bohatý. V hojné míře se zde vyskytuje slovní zásoba ze sémantického pole smrti, pohřbívání a umírání (*mort, enterrés, inhumés, sépulture*). Odborný styl textu se projevuje v přítomnosti terminologie z různých vědeckých disciplín, jak jsme již uvedli v oddíle 2.2.1 *Funkční a stylistické vymezení textu*. V textu se setkáváme také s vlastními jmény osob, ať už reálných (*Cicely Saunders, Elisabeth Kübler-Ross*), nebo mytických (*Orphée, Osiris*), nebo se slovy z cizího jazyka (*Halloween, all hollow's eve, der Sensemann*). Vzhledem k tématu textu a jeho expresivnímu zabarvení se poměrně často objevují abstrakta označující například lidské pocity (*solitude, angoisse, courage*). Expresivita je vyjádřena také hodnotícími výrazy, které autorka i její dcera používají: *Ce fut brutal et imprévisible*. (O: 26), *Ils sont souvent formidables d'ailleurs*. (O: 31), *Dialoguer avec un enfant sur la mort peut être une des meilleures façons de se tenir au plus près de la vie en tentant de faire reculer le silence et l'angoisse*. (O: 10)

Vzhledem k provázanosti replik a zdánlivé spontánnosti dialogu by se mohlo zdát, že do textu může někdy proniknout hovorový jazyk. To se však nepotvrdilo, celý text je psaný spisovným jazykem.

¹⁰ <https://cs.wikipedia.org/wiki/Char%C3%B3n>

Syntax

Stejně jako v případě výstavby textu, tak i u skladby vět se podoba úvodu a dialogu liší. V úvodu se uplatňuje úvahový slohový postup, takže zde najdeme spíše delší větné konstrukce a souvětí: *Mais dire la mort (...) c'est l'entendre ou l'apprivoiser, pour éviter l'horreur et la peur.* (O: 10), zatímco v dialogu se střídají kratší a delší větné celky, popřípadě souvětí. V dialogu se proto můžeme setkat s krátkými výpověďmi, dokonce bez použití slovesa: *Pas du tout.* (O: 23), nebo s delším souvětím: *Je me demande s'il ne serait pas parfois plus bénéfique de maintenir les gens chez eux (...) où ils n'ont plus leurs reges, et où on les traite comme des malades.* (O: 33) Tato syntax je dána tím, že krátké věty obvykle obsahují okamžitou reakci, potvrzení, odmítnutí, může se však jednat i o otázky, naopak delší věty většinou přinášejí vysvětlení nebo názor, jsou tedy součástí vyprávění, popisu nebo úvahy. Ve všech případech je však text srozumitelný a přehledný.

Velmi časté je v textu použití zájmena *on*, které má ve francouzském jazyce různé referenty. V prvé řadě to může být neurčitý lidský subjekt nebo všeobecný subjekt: *On n'en parle pas de peur de mettre les autres dans des situations embarrassantes, de les blesser ou de rappeler des souvenirs difficiles.* (O: 11), *On dit d'ailleurs de quelqu'un qui ne s'est pas vu mourir qu'il a eu une « belle mort ».* (O: 26), v druhém případě se jedná o jednu nebo více konkrétních osob: *On a parlé de la mort en classe, parce que le père de Mathilde est mort.* (O: 11). (Šabršula: 1990, s. 95)

Suprasegmentální prvky

V textu komunikátu najdeme poměrně výrazné suprasegmentální prvky vzhledem k jeho dialogickému charakteru. Repliky jsou zde vyznačeny tak, jak je to pro francouzštinu typické u přímé řeči v uměleckém textu, tedy odrážkami. Pro přehlednost jsou navíc repliky dívky psané kurzivou a repliky matky klasickým řezem.

Poměrně často se v textu setkáváme se třemi tečkami, někdy jde o výčet: *Ce n'est pas un savoir, ce ne sont pas que des croyances, des représentations, des songes...* (O: 18), obvykle však spíše o nedokončenou řeč: *C'est très mystérieux, la mort...*¹¹ (O: 12) Ve druhém případě se jedná o takzvanou apoziopoezi, která je součástí expresivní funkce, v odborných textech se totiž tento prvek nepoužívá.

Velmi často jsou v textu přítomné otazníky a vykřičníky, což je dáno jeho dialogickým uspořádáním. Přítomnost vykřičníků je taktéž ovlivněna expresivní funkcí textu: *C'est idiot !* (O: 30)

¹¹ <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=166>

V textu najdeme i francouzské boční uvozovky, které jsou použity pro vyznačení termínů (« *mort cérébrale* »), přímé řeči uvnitř přímé řeči: *C'est comme si les vivants disaient aux mort : « Partez et laissez-nous tranquilles ! »* (O: 22) nebo nezvyklých obrátů: *Tu veux dire « pour de faux » ?* (O: 22)

K odlišení cizích slov je v textu použita kurziva a jejich vysvětlení ve francouzštině je poté odděleno závorkami: *Je t'ai parlé d'Halloween qui signifie étymologiquement all hollow's eve (la veille de la Toussaint).* (O: 23)

2.3 Koncepce překladu

Na základě poznatků z překladatelské analýzy výchozího textu podle modelu Christiane Nordové (1991), teorie textových funkcí podle Romana Jakobsona (1995) a informací z publikací o stylistice můžeme přistoupit k samotnému překladu. Jak uvádí Jiří Levý v *Umění překladu* (Levý: 2012, s. 50–77), překladatelova práce má tři fáze: pochopení předlohy, interpretaci předlohy a přestylizování předlohy. Této struktury se tedy budeme držet i my. Naším cílem je, aby text překladu působil na českého čtenáře stejným účinkem, jako působí text originálu na francouzského čtenáře.

Zásadní pro nás bude zajistit, aby se všechny funkce originálního textu projevyly i v překladu. V první řadě je naším úkolem zachovat odborně sdělnou funkci textu, která je pro populárně-naučný text nepostradatelná. Bude však také nutné zachovat expresivitu textu a jeho umělecké prvky, které umožňují čtenáři přistupovat k takto emočně náročné publikaci odlehčenou formou.

Během překladatelského procesu budeme upřednostňovat srozumitelnost a přehlednost textu před jeho doslovným převedením, zejména s ohledem na to, že adresátem tohoto informativního textu je také dětský čtenář. Je tedy pravděpodobné, že se budeme muset často uchýlovat k explikaci textu, například k jeho syntaktickému zlogičťování a vnitřním vysvětlivkám.

2.4 Typologie překladatelských problémů

Během překladatelského procesu jsme se setkali s četnými překladatelskými problémy. Jejich řešení jsme konzultovali s vedoucí práce nebo s odborníky v daném oboru a při práci jsme používali výkladové a překladové slovníky, paralelní publikace a internetové zdroje. V této kapitole uvedeme vybrané problémy, roztrídíme je do kategorií a vysvětlíme, jak jsme postupovali při jejich řešení.

2.4.1 Překlad názvu publikace

S prvním problémem jsme se setkali při výběru názvu překládané publikace. Francouzský název *La Mort expliquée à ma fille* se sestává z podstatného jména *mort*, přičestí minulého *expliquée* a předmětu nepřímého *à ma fille*. Pokud bychom chtěli toto uspořádání dodržet i v češtině, vytvořili bychom název *Smrt vysvětlená mé dceři*. Ten by však působil neobratně a nepřírozně, proto jsme se rozhodli vybrat jiné řešení. Jak už jsme zmiňovali v kapitole podkapitole 2.1 *Profil cílového textu*, dvě publikace z edice *Expliqué à...* již byly přeloženy do češtiny. Jedna z nich pod názvem *Tati, co je to rasismus?* (2004) a druhá *Jak jsem svým vnoučatům vyprávěl o vesmíru* (2016). My jsme se však rozhodli pro přesnější překlad a zvolili jsme název *Jak mluvit s dcerou o smrti*, který zachovává objasnění tématu publikace a zároveň zdůrazňuje její populárně-naučný charakter, protože ji prezentuje jako návod. Navíc sloveso *mluvit* působí v tomto kontextu lépe než *vysvětlit*, protože odráží dialogické uspořádání textu, tedy jeho vstřícný přístup ke čtenáři.

2.4.2 Rovina lexikální

Problematické lexikum ze sémantického pole smrti

V celém výchozím textu se opakovaně objevovala slovní zásoba týkající se smrti a umírání. V některých případech byl její převod do češtiny složitý, uvedeme proto několik vybraných případů. Docházelo například k velmi častému výskytu podstatného jména *morts*, které označuje lidi po smrti. K jeho překladu jsme několikrát použili doslovnou variantu *mrtví*:

- *Si les morts ne reviennent pas, et qu'ils manquent* „Pokud se *mrtví* nevracejí a živým tak moc scházejí, tant aux vivants, est-ce que les vivants ne peuvent pas

jestlipak je živi nemohou jít navštívit?“ (P: 12)

aller les voir ? (O: 15)

Na vhodných místech jsme však volili také další kontextová synonyma, abychom předešli neustálému opakování, které by v češtině působilo jako stylistické ochuzení. Jednalo se například o variantu *zesnulí*:

- *Non, pas vraiment. Comme les morts n'étaient pas réellement présents, les vivants les ont représentés symboliquement.* (O: 22) „*Ne doopravdy. Jelikož zesnulí nebyli skutečně přítomní, lidé si je symbolicky znázorňovali.*“ (P: 16)

Jako překladový ekvivalent jsme určili také podstatné jméno *nebožtíci*:

Ils ont imaginé alors une transaction, un échange : ils ont demandé aux morts de les laisser tranquilles, ne pas venir les harceler, et, en échange de cette tranquillité, ils leur donneraient des cadeaux... (O: 22) *Vymysleli proto dohodu, takovou výměnu: žádali aby jim dopřáli klid a nechodili je trápit, a na oplátku jim slíbili, že je obdarují...* (P: 16)

Tento problém bylo třeba vyřešit také tam, kde se slovo *morts* vyskytovalo v souvislosti se starověkým Egyptem. Po konzultaci s Bc. Kateřinou Svobodovou, která se věnuje studiu religionistiky, jsme se rozhodli použít zde překladový ekvivalent *zemřelý*:

Alors les morts passaient devant le tribunal d'Osiris où on pesait les coeurs. (O: 18) *Každý zemřelý musel předstoupit před soud boha Osirida, kde se vážila srdce.* (P: 14)

Dalším problematickým výrazem bylo slovo *fantôme*, u něhož můžeme při překladu také volit z několika možných řešení. Tento výraz se vyskytoval v jedné ucelené tematické sekvenci a my jsme zvolili postup, v rámci kterého jsme použili více řešení:

- *Et les fantômes ? Ce ne sont pas des morts qui reviennent voir les vivants ?* (...) „*A duchové? To nejsou mrtví, kteří se vracejí, aby navštívili živé?*“ (...)

- *Parce qu'ils n'auraient pas eu de sépulture. (...) Je ne crois pas à l'existence de tels fantômes. (...) Il ne s'agit pas de fantômes mais plutôt de « fantasmes », c'est-à-dire d'êtres qui n'existent que dans notre imagination. C'est d'ailleurs ce que signifie l'étymologie du mot « fantôme » (en grec phantasma).* „*Prý proto, že jim nebyl vystrojen pohřeb. (...) Já nevěřím, že duchové nebo přízraky existují. (...) Nejedná se o přízraky, ale spíše o výplody naší představivosti, kterým se říká fantazmata. Přízrak se také někdy označuje jako fantom. Tato dvě slova mají společný původ v řeckém výrazu phantasma.*“

- *Ta grand-mère, qui a été déportée, est donc un fantôme ?* (O: 15–16) „*Tvoje babička, kterou deportovali, je tedy přízrak?*“ (P: 12–13)

V případě prvního použití výrazu jsme zvolili překladový ekvivalent *duchové*, protože právě ten by v takové situaci použilo dítě. Následně jsme však výraz nahradili dvěma kontextovými synonymy najednou, abychom uvedli také druhý pojem *přízrak*, který jsme používali i nadále.

Nakonec jsme však museli uvést také slovo *fantom*, abychom mohli s pomocí vnitřní vysvětlivky navázat na informaci o etymologii francouzských slov *fantôme* a *fantasme*.

Jako problematický se ukázal také překlad sloves *dépérir* a *pourrir* v souvislosti s posmrtným rozkladem těla:

- Les religions ont posé la question de la survie des âmes et des corps. Comme apparemment, à la mort, le corps reste sur terre et **dépérir**... „Jednotlivá náboženství se zabývala otázkou přežití těla a duše. Víme, že tělo zůstává po smrti na zemi a **rozkládá se**...“

- Tu veux dire qu'il **pourrit**. (O: 19) „Chceš říct, že **se rozpadne**.“ (P: 14)

Autorka používá sloveso *dépérir* jako eufemismus pro označení biologických procesů, které v lidském těle probíhají po smrti. My jsme se rozhodli pro překladový ekvivalent *rozkládá se*, který působí přesněji. Sloveso *pourrir*, které se používá jako přírodovědecký termín a jehož doslovnými ekvivalenty mohou být slova *hnít* nebo *tlít*, jsme substituovali výrazem *rozpadne se*. Ten samozřejmě sémanticky odpovídá, jeho použití je navíc vhodnější v tomto kontextu a expresivita v překladu se neztrácí díky použití dokonavého vidu.

Jako problematické jsme shledali také sousloví *mettre une plaque dans un cimetière*, protože jeho doslovný překlad by zněl v češtině nepřírozeně. Rozhodli jsme se proto nahradit jej následujícím způsobem:

- Pour nous, elle l'a été longtemps, tant qu'on n'a pas su ce qui lui était arrivé à Auschwitz, tant qu'on ne lui a pas rendu les hommages nécessaires, comme **mettre une plaque dans un cimetière et rappeler son souvenir**. (O: 16) „Pro nás jí byla dlouho, do té doby, než jsme zjistili, co se jí v Osvětimi stalo, a náležitě se s ní rozloučili, tedy **vystrojili jí pohřeb, uložili ji do hrobu a uctili tak její památku**.“ (P: 13)

Posledním uvedeným lexikálním problémem, který souvisí s tématem smrti, je překlad výrazu *têtes de mort*, který je použit v souvislosti s halloweenskými oslavami:

Tu as remarqué qu'à Halloween, les enfants se déguisent en fantômes, en squelettes, en vampires et qu'on creuse des citrouilles comme des **têtes de mort**. „Určitě sis všimla, že o Halloweenu se děti převlékají za duchy, kostlivce a upíry a z dýní vyřezávají **strašidelné obličejy, které se podobají lebám**.“ (P: 16) (O: 21)

Překlad výrazu jsme se rozhodli vyřešit opisem a přidáním vedlejší věty, protože v češtině by pouhá substituce slovem *lebka* nebo *smrtka* byla zarážející.

Termíny

U odborné terminologie, která se v textu vyskytovala, bylo vždy třeba nalézt adekvátní ekvivalent, který se v daném oboru používá i u nás. Mezi neproblematičtější termíny patřily ty z lékařského prostředí. Například u pojmu *rupture d'anévrisme* jsme museli rozhodnout, jestli zvolíme překladový ekvivalent *prasknutí aneuryzmatu* nebo *ruptura aneuryzmatu*.¹²

Mes frères sont tous les deux morts jeunes : l'un d'un accident de la route à vingt-quatre ans, l'autre d'un problème de santé, une rupture d'anévrisme, à trente-cinq ans. (O: 26) *Oba moji bratři zemřeli mladí: jeden při autonehodě ve čtyřiaadvaceti letech a druhý byl nemocný, zemřel na prasknutí aneuryzmatu, což je výduť na cévě, v pětatřiceti letech.* (P: 18)

Nakonec jsme vybrali první variantu kvůli zaměření na dětského čtenáře. Ze stejného důvodu jsme přidali také vnitřní vysvětlivku, o této problematice se ještě budeme zmiňovat v části *Zaměření na dětského čtenáře*.

Vhodné výrazy jsme hledali také při překladu pojmů *nul* a *plat*, které mají popisovat výsledek vyšetření elektroencefalogramem:

S'il a des doutes, on pratique un examen sur le cerveau qu'on appelle un électroencéphalogramme. Si celui-ci est « plat » ou « nul », alors seulement on déclare la personne morte. C'est ce qu'on nomme la « mort cérébrale ». (O: 17) *Pokud si není jistý, udělá vyšetření mozku, kterému se říká elektroencefalogram. Člověk může být prohlášen za mrtvého pouze v případě, že výsledkem EEG je ‚plochá křivka‘ nebo se prokáže ‚nulová aktivita mozku‘. Tomu se říká ‚mozková smrt‘.* (P: 13)

Tento problém jsme konzultovali s MUDr. Milanem Kosákem, který se zabývá vyšetřením EEG u dětí. Na jeho radu jsme se rozhodli použít slovní spojení *plochá křivka* a *nulová aktivita mozku*. Opět jsme tedy provedli posun v překladu, který však nevnímáme jako negativní.

Hledali jsme také vhodný překladový ekvivalent pro instituce, které jsou ve Francii označovány jako *service de soins palliatifs*. V češtině se nám na základě rešerše na internetových stránkách¹³ jevil jako nejvhodnější překlad termín *hospicové zařízení*, ale bylo by možné použít také *zařízení s hospicovou péčí*:

En France, ce n'est qu'en 1984 que sont apparus les premiers services de soins palliatifs. (O: 35) *V České republice se první hospicové zařízení objevilo až v roce 1996.* (P: 24)

Při překladu jsme se setkali také s informacemi z psychologie, mezi nimi i se studií Elisabeth Kübler-Rossové, která popisuje pět fází umírání. Při převodu do češtiny jsme se

¹² <http://nemoci.vitalion.cz/aneurysma-a-disekce/>

¹³ <http://www.hospice.cz/wp-content/uploads/oldhosp/hospiccr.html>

řídili publikací *O smrti a umírání*¹⁴ (Kübler-Rossová: 2015), kterou přeložil Jiří Královec. Rozhodli jsme se však termín *akceptace*, který v této publikaci označuje poslední fázi umírání, nahradit termínem *smíření*, který se vyskytuje v jiných zdrojích¹⁵ a přišel nám srozumitelnější pro dětského čtenáře:

Elle en a répertoire cinq qui vont du refus de la maladie à la colère, en passant par le marchandage, le désespoir, jusqu'à l'acceptation de la mort. (O: 36) *Nakonec sestavila seznam pěti fází umírání, který začíná popíráním, pokračuje zlostí, smlouváním, depresí a končí smířením.* (P: 25)

Vlastní jména

Text originálu obsahoval hned několik vlastních jmen, zejména antroponym, u kterých bylo třeba zvolit správnou variantu přepisu. Tento problém jsme řešili například v pasážích pojednávajících o starověkých kulturách nebo při uvádění jmen odbornic, které se zabývaly tématem smrti.

Co se týče řecké mytologie, bylo třeba najít ekvivalenty pro jména *Orphée*, *Eurydice* a *Cerbère*. (O: 13–15) Při překladu jsme se inspirovali knihou *Staré řecké báje a pověsti* (Petiška: 1986), která je v českém prostředí všeobecně známá, a to jak mezi dětmi, tak mezi dospělými. Výsledkem byl výběr variant *Orfeus*, *Eurydika* a *Kerberos*. (P: 11–12)

Také při překladu jména staroegyptského boha jsme se museli rozhodovat mezi dvěma variantami. Bůh, kterému se ve francouzštině říká *Osiris* (O: 18), se v češtině označuje také jako *Osiris* nebo jako *Usir*. V Internetové jazykové příručce ÚJČ je jméno *Osiris* (P: 14) uvedeno na prvním místě,¹⁶ takže jsme se nakonec rozhodli pro tuto variantu.

U jmen *Cicely Saunders* (O: 34–35) a *Elisabeth Kübler-Ross* (O: 36), která pocházejí z angličtiny a němčiny, jsme se přiklonili k přechylování¹⁷, takže v překladu uvádíme *Cicely Saundersová* (P: 23) a *Elisabeth Kübler-Rossová* (P: 24).

V textu originálu byl také uveden kurzivou anglický název *Saint Christopher's Hospice* (O: 34), který se do češtiny překládá jako *Hospic svatého Kryštofa*¹⁸ (P: 23). Rozhodli jsme se v textu uvést jen český název, který jsme nevyznačili kurzivou.

Psaní věku

V textu originálu se objevovaly číslovky, nejčastěji při uvádění věkového rozpětí nebo nějakého podílu, respektive procentuálních údajů. V originálu byla čísla věkového rozmezí

¹⁴ <http://obchod.portal.cz/o-smrti-a-umirani/>

¹⁵ https://cs.wikipedia.org/wiki/Model_K%C3%BCbler-Rossov%C3%A9

¹⁶ <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=osiris>

¹⁷ <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=700>

¹⁸ https://cs.wikipedia.org/wiki/Cicely_Saundersov%C3%A1

vždy uvedena slovy a procenta pomocí číslic. Toto uspořádání jsme se rozhodli zachovat i v překladu:

C'est vrai pour les adultes qui ont entre trent-cinq et soixante-quinze ans. (O: 37) *To platí pro lidi mezi třiceti a sedmdesáti lety.* (P: 25)

Qu'il s'agisse de mort accidentelle ou de maladie, dans 70 % des cas, en France en tous cas, on meurt dans un établissement hospitalier. (O: 31) *Alespoň v České republice to tak je, v nemocničních zařízeních tu umírá 65 % lidí, ať už je jejich úmrtí nečekané, nebo způsobené nemocí.* (P: 21)

Užití kurzivy a uvozovek

Pro označení cizích slov byla v textu originálu použita kurziva. Při překladu nám nic nebránilo postupovat stejným způsobem:

Je t'ai parlé d'Halloween qui signifie étymologiquement *all hollow's eve* (la veille de la Toussaint). (O: 23) *Bavily jsme se o Halloweenu, jeho název pochází ze slov **all hollow's eve** (večer před křesťanským svátkem Slavnost Všech svatých).* (P: 16)

Jinak jsme ale museli postupovat v případech, kde byly pro označení zvláštního slovního spojení nebo termínu použité francouzské boční uvozovky, protože jejich přítomnost je v českých textech méně obvyklá. Nahrazovali jsme je jednoduchými uvozovkami, které jsme používali také pro vyznačení přímé řeči uvnitř přímé řeči:

- *Tu veux dire « **pour de faux** » ?* (O: 22) *„Tím myslíš **jen jako**“?* (P: 16)

2.4.3 Rovina gramatická

Rádi bychom se pozastavili také nad překladatelskými problémy, které vychází z gramatických odlišností mezi češtinou a francouzštinou. Prvním z těchto problémů byl překlad francouzského zájmena *on*. Jak už jsme uváděli v překladatelské analýze, toto zájmeno může označovat různé subjekty. V případě, že se jedná o neurčitý lidský subjekt nebo o všeobecný subjekt, může být jeho překlad problematický. My jsme ho nejčastěji překládali následujícími třemi způsoby. Prvním z nich byl nevyjádřený podmět *my*:

On ne voit que ce qu'il en reste, leur corps avant qu'ils soient enterrés ou leur squelette, puis les objets qui leur ont appartenu. (O: 15) *Vidíme jen to, co z nich zůstalo, tedy jejich těla, než jsou pohřbena, jejich kostry nebo věci, které jim patřily.* (P: 12)

Druhým způsobem překladu bylo vložení pasivní konstrukce:

Parce qu'une momie, c'est le corps de quelqu'un de mort qu'on entoure de bandelettes pour bien le conserver. (O: 18) *Protože mumie je tělo mrtvého člověka, které bylo ovinuto látkovými páskami, aby se dobře uchovalo.* (P: 14)

Méně častou variantou bylo použití podmětu ve třetí osobě množného čísla:

On va au cimetière, non pas pour se recueillir silencieusement, prier ou fleurir les tombes comme en Europe, mais pour faire de la musique, pique-niquer et décorer les tombes. (O: 24) *Nechodí na hřbitov, aby tiše rozjímali, modlili se nebo kladli květiny na hrob jako v Evropě, ale hrají tam na hudební nástroje, pořádají pikniky a zdobí hroby.* (P: 17)

Druhým problematickým gramatickým jevem bylo vyjádření podmiňovacího způsobu. Vyjádření modality pomocí podmiňovacího způsobu s *by*, *by* v tomto případě působilo neobratně. Proto jsme se rozhodli v překladu použít modální částici *prý*:

- (...) Sais-tu pourquoi ils reviendraient ? (...) Viš, proč se **prý mohou vracet**?“
- *Pour leur faire peur ?* „Aby jim nahnali strach?“
- Parce qu'ils n'auraient pas eu de sépulture. (...) (O: 15–16) „**Prý proto, že jim nebyl** vystrojen pohřeb. (...) (P: 12)

2.4.4 Rovina syntaktická

V některých případech bylo při překladu nutné zasáhnout také na rovině syntaktické. Tyto zásahy jsme však prováděli pouze tam, kde by syntaktické uspořádání výchozího komunikátu mohlo v češtině působit nesrozumitelně, neobratně nebo až příliš banálně. Prvním takovým případem bylo rozdělení příliš dlouhých a komplikovaných souvětí na více částí, jehož účelem bylo učinit text čtenářsky vstřícnější i za cenu rozšíření textu. Na následujícím příkladu můžeme navíc vidět nahrazení nominálních vazeb vedlejšími větami:

Mais dire la mort, l'envisager sans la réduire, la mesurer sans la minimiser, l'évoquer précisément sans l'élucider, ce n'est ni la comprendre ni l'expliquer proprement dit, ces tâches sont rationnellement impossibles, c'est l'entendre ou l'apprivoiser, pour éviter l'horreur et la peur. (O: 10) *Ale mluvit o smrti, uvažovat o ní, aniž bychom ji znevažovali, přesně ji popisovat, aniž bychom ji minimalizovali, zmiňovat se o ní, aniž bychom ji objasnili, to neznamená rozumět jí, ani vysvětlit ji v pravém slova smyslu. To vše je totiž racionálně nemožné. K tomu, abychom se hrůze a strachu ze smrti vyhnuli, ji musíme pochopit a vyrovnat se s ní.* (P: 9)

Vyskytly se také případy, u kterých bylo třeba dvě věty spojit, aby syntax nebyla ochuzena, a nedocházelo tak ke stylistickému narušení textu:

Elle s'appelle Elisabeth Kübler-Ross. Elle est Jmenuje se Elisabeth Kübler-Rossová a je to psychiatre. (O: 36) *psycholožka.* (P: 24)

Do stavby souvětí jsme také někdy zasahovali, když se objevila dvojtečka. Bylo to ale pouze v případech, kde by v češtině souvětí s dvojtečkou vyznělo nepřirozeně nebo by nebylo

srozumitelné. V následujícím příkladu jsme dvojtečku vypustili a zároveň jsme nefinitní tvary nahradili vedlejšími větami:

Il y a sous ce projet un désir sans doute illusoire : *Můj plán se může zdát nereálný, ale chtěla bych, aby celui de tenir un discours consolateur sur la mort, et mé rozprávění o smrti dokázalo přinést útěchu, aby ji de voir en elle non pas seulement la cause d'un představilo nejen jako příčinu těžké ztráty manque atroce, d'une souffrance toujours ravivée, a neutuchajícího smutku, ale také jako přirozenou mais aussi un phénomène naturel et acceptable. (O: 9) součást života, kterou se musíme naučit přijmout. (P: 9)*

Poslední syntaktickou potíží byla poměrně častá přítomnost středníku. V češtině není jeho užívání tak obvyklé jako ve francouzštině, takže by někdy mohl působit nepatřičně. Nahrazovali jsme ho čárkou nebo tečkou:

- Oui... c'est pourquoi dans certaines religions on dit „Ano... Proto podle některých náboženství přežívá jen que seule l'âme survit, indépendamment du corps ; duše, nezávisle na těle. Podle jiných se duše dans d'autres, on dit qu'elle se réincarne, c'est-à-dire převtěluje, někdy se tomu také říká, že reinkarnuje, qu'elle va se réinstaller dans un autre corps. (O: 19) což znamená, že se usadí v jiném těle.“ (P: 14)

2.4.5 Expresivita

Již během překladatelské analýzy jsme se seznámili s faktem, že výchozí text je velmi expresivní. Tato expresivita je dána tématem, ke kterému se matka i dcera v dialogu často vyjadřují. Prvky, na kterých se expresivita projevuje, jsou různorodé. Jedním z nich jsou hodnotící výrazy, které obě mluvčí používají při vyjadřování svých postojů. Toto lexikum bylo třeba převést tak, aby i v češtině mělo na čtenáře silný dopad. První příklad, který uvedeme, je z matčiny repliky a k vyjádření pocitů je zde použita krátká věta s velmi výmluvnými slovy. V češtině jsme zvolili stejné uspořádání:

Mes frères sont tous les deux morts jeunes : l'un d'un Oba moji bratři zemřeli mladí: jeden při autonehodě accident de la route à vingt-quatre ans, l'autre d'un ve čtyřiaadvaceti letech a druhý byl nemocný, zemřel problème de santé, une rupture d'anévrisme, à trente- na prasknutí aneurysmatu, což je výduť na cévě, cinq ans. Ce fut brutal et imprévisible. (O: 26) v pětatřiceti letech. Bylo to kruté a nečekané. (P: 18)

Druhý příklad pochází naopak z dceřiny repliky. Jako hodnotící výraz je zde dvakrát použito přídavné jméno *triste*. Toto opakování jsme vyhodnotili jako záměr autorky za účelem posílení expresivity a v obou případech jsme zvolili překlad přídavným jménem *smutný*:

- Moi, je ne réagis pas comme ça ! C'est trop triste... „Já to tak necítím! Je to moc smutné... Nechci myslet Je ne veux pas penser à mon arrière-grand-mère třeba na prababičku Gabrielle, protože jakmile na ni Gabrielle par exemple, parce que, dès que je pense à myslím, jsem z toho smutná.“ (P: 18) elle, ça me rend triste. (O: 25)

Problematický byl překlad abstraktního hodnotícího výrazu *encombrant*. Za vhodný překladový ekvivalent jsme nakonec vybrali přídavné jméno *tíživý*, které v podstatě obsahuje oba dva významy francouzského slovesa *encombrer*: *remplir en s'entassant, en faisant obstacle à la circulation, au libre usage des choses* i přenesený význam *remplir ou occuper à l'excès en gênant*. (Rey: 2013) Považovali jsme ale za vhodné převést jej do slovesné podoby:

C'est encombrant... (O: 14)

Tíží nás... (P: 12)

Pro udržení expresivní funkce v textu překladu, jsme se rozhodli zachovávat také interpunkční znaménka, kterými je vyznačena v originálu. Používáme proto vykřičníky a tři tečky (v případech, kde se jedná o apoziopoezi) na stejných místech jako v originále, protože jejich přítomnost považujeme za důležitý autorský záměr.

2.4.6 Dialog

Dialogické uspořádání textu, jak ho zvolila autorka, považujeme za umělecký prvek. Je proto zásadní, aby byl tento prvek zachován i v překladu. Ačkoli byla koncepce této publikace jistě předem promyšlena, rozhovor, který matka s dcerou vedou, působí na čtenáře velmi autenticky. Repliky navazují do obsahových sekvencí a jsou mezi nimi pevné vazby, které jsme se snažili udržovat také při překladu:

- *Tu peux devenir lapin, fleur ou princesse ?*

„*Můžeš se stát králikem, květinou nebo princeznou?*“

- *Oui !*

- *Mais où devient-on ainsi ?*

„*Ano!*“

- *Cela dépend. Pour le bouddhisme et l'hindouisme encore, les réincarnations sont terrestres. (...)* (O: 19–20)

„*Ale kam se potom dostaneme?*“

„*To je různé. Buddhistické a hinduistické reinkarnace jsou pozemské. (...)* (P: 15)

Na této krátké ukázce sekvence si můžeme ukázat, jak náročné někdy bylo dodržet návaznost. Při překladu třetí repliky jsme se rozhodli položit otázku tak, aby se v ní dcera ptala na místo, kam se bytost po reinkarnaci dostane. V původním znění byla otázka položena trochu jinak, jednalo se o dotaz na místo samotné přeměny. Naše rozhodnutí nám umožnilo zachovat přirozené plynutí textu.

Na ukázce můžeme demonstrovat také zvolenou formální úpravu dialogu. V originálu jsou repliky dvou mluvčích vyznačeny různými řezy, aby byla orientace v textu snadnější. Při překladu do češtiny zachováme tento způsob vyznačení, tedy odlišíme repliky dcery kurzivou a repliky matky klasickým řezem, místo odrážek však použijeme české uvozovky.

Zachováme tedy podobu přímé řeči tak, jak bývá vyznačována v českém uměleckém textu. U dialogu by se dalo uvažovat také o tučném písmu u otázek a klasickém u odpovědí, ale náš dialog není typicky publicistický a toto použití by bylo nevyhovující. Na závěr je třeba dodat, že konečná úprava by záležela také na dohodě s redaktorem či grafikem.

2.4.7 Místní a jazykové odlišnosti

V této kapitole bychom se rádi zaměřili na některé překladatelské problémy, které jsou způsobeny buď návazností na místo vzniku překladu, nebo jazykovými odlišnostmi mezi českým a francouzským prostředím.

Lokalizace a modernizace

Ve výchozím textu se vyskytlo několik informací, zejména statistických údajů, které byly vázány na prostředí vzniku originálu, tedy Francii. Tyto informace jsme adaptovali, respektive lokalizovali a modernizovali, takže jsme je nahrazovali co nejnovějšími údaji z českého prostředí:

Qu'il s'agisse de mort accidentelle ou de maladie, dans 70% des cas, en France en tous cas, on meurt dans un établissement hospitalier. (O: 31) Alespoň v **České republice** to tak je, v nemocničních zařízeních tu umírá 65 % lidí, ať už je jejich úmrtí nečekané, nebo způsobené nemocí. (P: 21)

V uvedeném příkladu jsme Francii nahradili Českou republikou a údaj o počtu lidí, kteří umírají v nemocnicích, jsme upravili podle informací získaných na webových stránkách Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR.¹⁹ Podle publikace *Zemřelí 2015* zemřelo v roce 2015 v České republice 64,9 % lidí v nemocnici. Tento údaj jsme se rozhodli zaokrouhlit a použít v textu. Použili jsme jej také v jeho další pasáži, kde jsme pracovali s faktem, že 65 % odpovídá zhruba dvěma třetinám:

On peut se demander si l'hôpital est le meilleur endroit pour accueillir ceux qui vont mourir, comme c'est le cas sept fois sur dix. (O: 32) Asi dvě třetiny lidí umírají v nemocnici. Otázkou zůstává, jestli je to opravdu to nejlepší místo pro lidi, kteří umírají. (P: 22)

Na základě publikace *Zemřelí 2015* jsme mohli ověřit informace také pro následující ukázkou a zasadit ji do českého kontextu:

Dans un pays en paix comme la France, on meurt davantage de maladie. (O: 37) V zemích, kde vládne mír, a mezi které patří i **Česká republika**, umíráme nejvíce na nemoci. (P: 25)

¹⁹ <http://www.uzis.cz/node/7688>

Pomohla nám i při hledání informací o tom, v jakém věku lidé nejvíce umírají na rakovinu. V textu jsme se rozhodli poupravit původní informaci, ale raději jsme ji ještě doplnili o přesná čísla v poznámce pod čarou:

*C'est vrai pour les adultes qui ont **entre trent-cinq et soixante-quinze ans.*** (O: 37) *To platí pro lidi mezi **třiceti a sedmdesáti lety.*** (P: 25)

Pozn. pod čarou: Podle údajů z roku 2015 byla v České republice rakovina nejčastější příčinou úmrtí žen mezi třiceti a sedmdesáti lety a mužů mezi šedesáti a sedmdesáti lety.

Nakonec jsme informace z této publikace použili i pro ověření údajů, které se týkají úmrtí mladých lidí při dopravních nehodách, a upřesnili jsme je v poznámce pod čarou:

Or, aujourd'hui, 40 % des jeunes meurent ainsi. (O: 38) *V dnešní době je při autonehodách způsobeno 30 % úmrtí mladých lidí.* (P: 26)

Pozn. pod čarou: V České republice v roce 2015 zemřelo asi 30 % lidí ve věku od patnácti do pětadvaceti let při dopravní nehodě.

U následujícího tvrzení stačilo jen ověřit jeho platnost podle internetových zdrojů²⁰ a nahradit název *France* názvem *Česká republika*:

*Il existe d'ailleurs en **France** ce qu'on appelle l'hospitalisation à domicile.* (O: 33) *V **České republice** dokonce existuje takzvaná domácí hospitalizace.* (P: 22)

K lokalizaci jsme přistoupili také v následujícím příkladu. Potřebnou informaci o hospicových zařízeních jsme získali opět na základě rešerše na internetu:²¹

*En France, ce n'est qu'en 1984 que sont apparus les **premiers services de soins palliatifs.*** (O: 35) *V České republice se **první hospicové zařízení** objevilo až v roce 1996.* (P: 24)

Bylo nutné aktualizovat také statistické údaje týkající se rozvinutých zemí a rozvojových zemí. Co se týče informací o evropských statistikách, respektive rozvinutých zemích, ty jsme našli na stránkách Eurostatu.²² Stačilo jen ověřit jejich platnost a mohli jsme je ponechat v původním znění:

Dans les pays développés, les maladies cardio-vasculaires sont la première cause de décès. Puis les cancers pour les moins de sonante-cinq ans. (O: 39) *V rozvinutých zemích jsou nejčastější příčinou úmrtí kardiovaskulární onemocnění, která postihují srdce a cévy. Potom je to rakovina u lidí mladších šedesáti pěti let.* (P: 26)

Informace o příčinách úmrtí v rozvojových zemích z roku 2015 jsme našli na stránkách projektu Evropský rok pro rozvoj.²³ Shodují se s informacemi v originálu:

²⁰ <http://www.domaci-pece.eu/co-je-domaci-pece/>

²¹ <http://www.hospice.cz/wp-content/uploads/oldhosp/hospiccr.html> ; <http://www.hospic.cz/>

²² http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Causes_of_death_statistics/cs#Publikace

²³ <https://europa.eu/eyd2015/cs/people-need/stories/health-and-illnes-developing-countries>

Dans les pays en développement, on meurt davantage du paludisme, de la tuberculose, et des conséquences de la dénutrition, du manque de nourriture. (O: 38–39) *V rozvojových zemích lidé nejvíce umírají na malárii, tuberkulózu, následky podvýživy nebo nedostatku potravy.* (P: 26)

Problémy vázané na jazyk výchozího textu

V textu jsme se setkali také s problémy, které vycházely z jazykové odlišnosti. Jeden z nich jsme již zmínili v kapitole *Problematické lexikum ze sémantického pole smrti*. Museli jsme použít slovo *fantom*, abychom mohli vysvětlit jeho souvislost se slovy *fantazma* a *phantasma*. Jako podobný problém se ukázalo slovo *pallier*:

En France, ce n'est qu'en 1984 que sont apparus les premiers services de soins palliatifs. On les appelle ainsi parce qu'ils pallient, ils apportent un remède provisoire à l'impossibilité de guérir. (O: 35) *V České republice se první hospicové zařízení objevilo až v roce 1996. Pacientům se zde v rámci takzvané paliativní léčby ulevuje od bolesti, a ačkoli není možné je vyléčit, zmírňuje se jejich utrpení.* (P: 24)

V první větě ukázky jsme při překladu nepoužili doslovný překladový ekvivalent přídavného jména *palliatif*. Ten jsme použili až v další větě a přidali jsme vysvětlivku v podobě podstatného jména *léčba*. Bohužel to znamená, že jsme do textu nemohli vložit dvě paralelní vyjádření (*ils pallient* a *ils apportent un remède provisoire à l'impossibilité de guérir*), jako je tomu ve francouzském originálu. Sloveso *pallier* může být překládáno jako *zmírnit*, *ulehčit* nebo *ulevit*.²⁴

V některých případech však nahrazení nebylo problematické, protože daný jazykový jev se v češtině a ve francouzštině shodoval. To můžeme vidět na následující ukázce:

Je crois que cela dépend beaucoup du genre du mot « mort » dans la langue que l'on parle. En français, le mot est féminin, alors souvent la mort est représentée par une femme. (O: 24) *Myslím, že hodně záleží na rodu slova „smrt“ v jazyce, kterým mluvíme. V češtině je slovo ženského rodu, takže smrt je často zobrazována jako žena.* (P: 17)

2.4.8 Zaměření na dětského čtenáře

Velmi specifickým a neustále přítomným problémem bylo zaměření textu na dětského čtenáře. Obecně lze říci, že text originálu je vůči němu vstřícný i přesto, že v některých momentech se autorka uchyluje až příliš k výkladovému slohovému postupu a občas použije výraz, se kterým by si dítě bez pomoci rodiče možná nevědělo rady. Hned na začátku bakalářské práce v podkapitole 2.1 *Profil cílového textu* jsme určili, že čtenářem textu může být nejen dospělý člověk, ale také dítě druhého stupně základní školy, přesněji mezi jedenácti

²⁴ <https://slovníky.lingea.cz/Francouzsko-cesky/pallier?>

a třinácti lety. Bylo tedy nezbytně nutné přizpůsobit text překladu také jeho četbě. Abychom si byli jisti, že je text pro dětského čtenáře v této věkové kategorii adekvátní, požádali jsme o konzultaci a redakci textu speciální pedagožku Mgr. Julii Tomáškovou. Tuto problematiku jsme museli řešit zejména na lexikální rovině textu a také v souvislosti se znalostmi reálií.

Na lexikální rovině jsme se vždy snažili zvolit takový způsob překladu, aby byl pro dítě srozumitelný. Pokud bylo možné vybírat z více překladových variant, volili jsme tu, která byla přístupnější pro dítě. Příkladem takového výběru může být volba slovního spojení *prasknutí aneuryzmatu* namísto *ruptura aneuryzmatu*, kterou jsme již zmiňovali v části *Termíny*. Zaměření na dětského čtenáře nás také velmi často vedlo k tomu, že jsme používali překladatelské posuny, konkrétně explikaci. Tyto posuny však vzhledem k jejich motivaci nelze vnímat negativně. Více informací a jejich příklady uvedeme v podkapitole 2.6 *Překladatelské posuny*.

Položili jsme si také otázku, jestli se shoduje obecné povědomí o historii a kultuře u českého a francouzského dítěte ve věku jedenácti let, tedy ve věku autorčiny dcery. Jak bylo uvedeno v originálu, dívka je v šesté třídě (ta se shoduje s českou šestou třídou) a má již například nějaké informace o starověkém Egyptě: *Parce qu'une momie, c'est le corps de quelqu'un de mort qu'on entoure de bandelettes pour bien le conserver.* (O: 18), ale není jí známá třeba problematika mýtu: *Non, je ne sais même pas ce que c'est qu'un mythe !* (O: 13) Český žák ve věku jedenácti let by měl být alespoň trochu obeznámen s oběma starověkými civilizacemi.²⁵ Vysvětlení slova mýtus je však na místě, protože se může stát, že dítě nemá tento pojem zafixovaný. Důvodem je četba knihy *Staré řecké báje a pověsti* od Eduarda Petišky, který vybral nejdůležitější řecké mýty a zpřístupnil je českým čtenářům. Děti proto znají české termíny báje a pověst, ale slova jako mytologie a mýtus, která jsou vztažena přímo k řeckému prostředí, jim mohou být nejasná. Můžeme však říci, že obecné kulturní a historické povědomí je u českých a francouzských dětí ve stejném věku srovnatelné.

2.4.9 Defektnost originálu

V poslední části *Překladatelských problémů* se budeme věnovat defektnosti originálu. Ve výchozím textu jsme sice našli jen jednu nepřesnost, ale podle našeho názoru jde o poměrně závažný problém, který jistě zarazí i mnohé čtenáře originálu, ať už se jedná o děti nebo dospělé. Jedná se o záměnu dvou řeckých bohů, Háda a Dia:

Il obtint de Zeus la permission d'aller chercher Bůh podsvětí Hades svolil, aby si přivedl Eurydiku z Eurydice au royaume des morts et de la ramener sur království smrti zpět na zem. Hrou na lyru uspal

²⁵ http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

la terre. Avec sa lyre, il calma le gardien des Enfers, hídače podsvětí jménem Kerberos. Orfeus chtěl svou qu'on appelait Cerbère. Il tenta ainsi d'arracher sa ženu vyrvat ze spárů smrti. Hades však stanovil femme à la mort. Mais Zeus avait mis une condition à tomuto vysvobození podmínku. (P: 11) cette délivrance. (O: 13)

Podle francouzských²⁶ i českých²⁷ zdrojů je bohem, který Orfeovi dovolil přivést Eurydiku z podsvětí zpět na zem, Hades. Tuto informaci jsme tedy v překladu opravili.

²⁶ <https://fr.wikipedia.org/wiki/Eurydice>

²⁷ <https://cs.wikipedia.org/wiki/Eurydika>; *Staré řecké báje a pověsti* (Petiška: 1986)

2.5 Překladatelské postupy

Protože francouzština a čeština jsou typologicky odlišné jazyky, není ve většině případů možné překládat mezi nimi doslovně. Musíme se tedy orientovat podle překladatelských postupů, které představíme v této kapitole. Při jejím zpracování jsme vycházeli z odborné publikace *Francouzština pro pokročilé* (Tionová: 2000, s. 408–461). Budeme se tedy věnovat transpozici, koncentraci, diluci, éroffement, dépouillement a modulaci.

2.5.1 Transpozice

Při překladu z francouzštiny do češtiny obvykle dochází ke třem typům transpozice: transpozici slovního druhu, syntaktické transpozici a transpozici francouzského substantivu do češtiny. Transpozice slovního druhu byla v našem případě poměrně často používaným postupem. Příkladem jednoduché transpozice slovního druhu může být následující ukázka, kde došlo k záměně podstatného jména za přídavné jméno:

Et puis, cela dépend... des religions, des moments de l'Histoire, des façons de penser des hommes... (O: 18) *No a potom záleží... na náboženství, historickém období, způsobu lidského myšlení...* (P: 14)

V následujícím příkladu zase došlo k několikanásobné transpozici slovního druhu, kdy bylo podstatné jméno zaměněno za přídavné (v superlativu), sloveso za neurčité zájmeno a číslovka za ukazovací zájmeno:

L'idéal serait de combiner les deux. (O: 34) *Nejlepší by bylo něco mezi tím.* (P: 23)

Transpozice může být také syntaktická, například pokud se přívlastek přetvoří ve vedlejší větu, dochází tedy ke změně funkce větného členu:

Je ne crois pas qu'il y ait des lieux hantés. (O: 16) *Nevěřím, že jsou místa, kde straší.* (P: 12–13)

Známým a poměrně častým postupem je transpozice francouzského substantivu do češtiny slovesným vyjádřením. Tento postup vychází z nominálního charakteru francouzštiny:

Je ne crois pas à l'existence de tels fantômes. (O: 16) *Já nevěřím, že duchové nebo přízraky existují.* (P: 12)

2.5.2 Koncentrace a diluce

Koncentrace a diluce jsou druhy transpozice, při kterých dochází ke změně délky daného vyjádření u převodu z výchozího jazyka do cílového jazyka. V případě koncentrace dochází ke zúžení výrazu, u diluce se jedná naopak o rozšíření. Tyto postupy mohou být strukturální nebo lexikální. Příkladem koncentrace může být vyjádření záporu v češtině, které

je kratší než ve francouzštině, a zároveň zkrácení *la même chose* na *to même*. V obou případech se jedná o strukturální postup:

Non, ce n'est pas la même chose. (O: 18)

Ne, to není to samé. (P: 14)

K opačnému postupu, tedy diluci, došlo v následujícím příkladu. Jednalo se o lexikální postup, který jsme použili, protože neexistuje doslovný překlad výrazu *revivre*:

On revit sur terre jusqu'à ce qu'on atteigne le Nirvana, c'est-à-dire le dernier stade du cycle de réincarnation, celui où l'on quitte l'existence terrestre. (O: 20)

Rodíme se znovu a znovu na zemi, dokud nedosáhneme nirvány, tedy posledního cyklu reinkarnace, při němž se vymaníme z pozemského života. (P: 15)

2.5.3 Étoffement a dépouillement

Étoffement je postup, v rámci kterého je vágní výraz nahrazen slovem významově plnějším. Tento postup jsme při překladu používali výjimečně, ale i tak můžeme uvést jeden příklad, v němž je jeho použití spíše stylistické:

Si l'on ne peut éviter la mort, on peut du moins éviter d'en faire un mystère ou un tabou. (O: 9)

Smrti se sice vyhnout nemůžeme, nemusíme ji však obestírat tajemstvím nebo z ní dělat tabu. (P: 9)

Opačným postupem je dépouillement, kdy nahrazujeme plnovýznamové slovo vágnějším výrazem. V následujícím příkladu je výraz *atteints du cancer* nahrazen slovním spojením *s rakovinou* v instrumentálu:

Depuis 1965, Elisabeth Kübler-Ross travaille avec des malades atteints du cancer. (O: 36)

Elisabeth Kübler-Rossová pracovala od roku 1965 s pacienty s rakovinou. (P: 24)

2.5.4 Modulace

Modulace je překladatelský postup, při kterém dochází ke změně úhlu pohledu. Tento postup můžeme použít na lexikální i syntaktické rovině. V našem překladu jsme použili hned několik typů modulace. Uvedeme si některé z nich. První z nich je modulace založená na změně činného rodu v trpný rod a naopak, jedná se tedy o syntaktickou změnu:

Sais-tu d'ailleurs comment, longtemps en Europe, on a représenté la mort ? (O: 23)

Víš vlastně, jakým způsobem se v Evropě dlouho zobrazovala smrt? (P: 17)

U druhé modulace je změněn neosobní pohled na osobní, taktéž se jedná o syntaktickou změnu:

Si j'étais sûre de vous retrouver, ça me rassurerait... (O: 12)

Kdybych si mohla být jistá, že se zase uvidíme, byla bych klidnější... (P: 11)

Na závěr uvedeme ještě jednu modulaci lexikální. V následujícím příkladu dochází ke změně úhlu pohledu na základě antonymického vztahu slov *enfance* a *dospělost*:

(...) *c'est parce qu'il me semble qu'au sortir de* *Zdá se mi totiž, že na prahu dospělosti se dá o smrti*
l'enfance, la mort peut se dire plus simplement. (O: 9) *hovořit snadněji.* (P: 9)

2.6 Překladatelské posuny

Považujeme za nutné věnovat část komentáře této bakalářské práce také překladatelským posunům, protože jsme se k nim často uchýlovali. V našem případě vychází jejich použití nejen z odlišných kultur jazyka originálu a jazyka překladu, ale také z nutnosti přizpůsobit text dětskému čtenáři. Jiří Levý říká, že při překladu má „konstantou zůstat nikoli realizace jednoty obsahu a formy v materiálu, nýbrž její konkretizace v mysli vnímatele, populárně řečeno výsledný dojem, působení díla na čtenáře.“ (Levý: 2012, s. 111)

Abychom toho dosáhli, museli jsme poměrně často přistupovat k explikaci. Tu v tomto případě nepovažujeme za negativní posun, ale za prostředek, který vede k větší srozumitelnosti populárně-naučného textu. Používá se pro zvýšení komunikativnosti příjmu a projevuje se nahrazením implicitního vyjádření explicitním. (Gromová: 2009, s. 61) My jsme při překladu používali tři způsoby explikace: vnitřní vysvětlivky, poznámky pod čarou a vysvětlování logických vztahů na úrovni syntaxe.

2.6.1 Vnitřní vysvětlivky

Tento způsob explikace nám umožnil vypořádat se s různými překladatelskými problémy. Volili jsme ho zejména v případech, kdy bylo třeba upřesnit odborný termín, který by dítě nemuselo znát, popřípadě přiblížit českému čtenáři realii ze zahraničního prostředí. Pro vysvětlení jsme používali jednoslovné a dvouslovné výrazy, přístavky nebo vložené vedlejší věty. Například ve větě z následující ukázky jsme považovali za vhodné upřesnit jméno řeckého boha Háda pomocí sousloví *bůh podsvětí*:

*Il obtint de Zeus la permission d'aller chercher **Bůh podsvětí** Hades svolil, aby si přivedl Eurydiku z Eurydice au royaume des morts et de la ramener sur la terre. (O: 13) království smrti zpět na zem. (P: 11)*

Na druhé ukázce je možné pozorovat příklad použití vedlejší věty pro vysvětlení termínu. Zvažovali jsme, jestli pro termín *les maladies cardio-vasculaires* použijeme překlad *kardiovaskulární onemocnění*, nebo zvolíme méně přesná *onemocnění srdce a cév*. Rozhodli jsme se pro první variantu, aby si dítě prostřednictvím textu také rozšířilo slovní zásobu, ale museli jsme proto vložit vedlejší větu, abychom termín vysvětlili:

Dans les pays développés, les maladies cardio-vasculaires sont la première cause de décès. (O: 38) V rozvinutých zemích jsou nejčastější příčinou úmrtí kardiovaskulární onemocnění, která postihují srdce a cévy. (P: 26)

2.6.2 Poznámky pod čarou

Ve dvou případech jsme pro upřesnění statistických údajů použili poznámky pod čarou. Jednalo se o místa, kde se nám sice podařilo informace z originálu nahradit informacemi z českého prostředí, ale bylo ještě nutné je upřesnit. Pokud bychom v těchto případech do textu vložili vnitřní vysvětlivku, došlo by k výraznému prodloužení:

C'est vrai pour les adultes qui ont entre trente-cinq et soixante-quinze ans. (O: 37)

Pozn. pod čarou: Podle údajů z roku 2015 byla v České republice rakovina nejčastější příčinou úmrtí žen mezi třiceti a sedmdesáti lety a mužů mezi šedesáti a sedmdesáti lety.

2.6.3 Syntaktické zlogičťování

Jak už jsme uváděli v kapitole *Rovina syntaktická*, zasahovali jsme také do syntaxe textu, bylo-li to vhodné nebo nezbytné. Hlavním účelem tohoto syntaktického zlogičťování bylo opět přeložit text tak, aby byl co nejlépe srozumitelný pro českého čtenáře. Kromě případů, které jsme již uvedli výše, můžeme zmínit také vkládání spojovacích výrazů, které v textu originálu nebyly explicitně vyřčeny, pro větší přehlednost a návaznost textu:

Je ne comprends pas très bien ! (O: 14)

*Moc tomu **ale** nerozumím! (P: 11)*

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo přeložit část francouzské publikace *La mort expliquée à ma fille* tak, aby byly v cílovém jazyce zachovány všechny funkce výchozího komunikátu a zároveň aby text překladu měl na českého čtenáře stejný účinek, jako má text originálu na francouzského čtenáře. Také jsme se snažili, aby byl text čtenářsky vstřícný k dětem. V průběhu překladatelského procesu jsme se setkávali s různými problémy, jejichž typologii a řešení jsme uvedli v komentáři. Připojili jsme také použité překladatelské postupy a posuny, ke kterým při naší práci došlo.

Za největší problémy, na něž jsme narazili při překladu, považujeme ty, které vyplývají z provázanosti textu s místem vzniku originálu, jazykové odlišnosti mezi francouzštinou a češtinou a snahy uzpůsobit překlad pro dětského čtenáře.

Zpracování této bakalářské práce pro nás bylo přínosné hned v několika ohledech. Ověřili jsme si své schopnosti při překladu rozsáhlejšího textu, použili jsme poznatky získané z teorie překladu a při řešení jsme měli možnost pracovat s mnoha zdroji informací. Při řešení překladatelských problémů a vypracovávání teoretické části bakalářské práce jsme používali odborné publikace, paralelní texty, slovníky a internetové zdroje, ale také jsme některé problémy konzultovali s odborníky na dané téma.

Věříme, že překlad této velmi zajímavě zpracované populárně-naučné publikace by české čtenáře mohl zaujmout.

Bibliografie

Primární literatura

HUISMAN-PERRIN, Emmanuelle. *La mort expliquée à ma fille*. Paris: Seuil, 2002. ISBN 2-02-047435-2

Sekundární literatura

BRUNEL, Aude, ŠOTOLOVÁ, Jovanka. *Stylistická analýza českých a francouzských textů*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7308-408-0

ČECHOVÁ, Marie, CHLOUPEK, Jan, KRČMOVÁ, Marie, MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika současné češtiny*. Praha: ISV – nakladatelství, 1997. ISBN 80-85866-21-8

GROMOVÁ, Edita. *Úvod do translatologie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, 2009. ISBN 978-80-8094-627-2

HOFFMANNOVÁ, Jana, HOUŽVIČKOVÁ, Milena. *Čeština pro překladatele: základy teorie, interpretace textů, praktická cvičení*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7308-405-9

JAKOBSON, Roman. Lingvistika a poetika. In *Poetická funkce*. Jinočany: H & H, 1995. Artes et litterae. ISBN 80-85787-83-0

LEVÝ, Jiří. *Umění překladau*. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7

NORDOVÁ, Christiane. *Text analysis in translation*. Amsterdam: Editions Rodopi B.V., 1991. ISBN 90-5183-311-3

PETIŠKA, Eduard. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986. ISBN 13-714-86

TIONOVÁ, Alena. *Francouzština pro pokročilé*. Praha: Leda, 2000. ISBN 80-859-2780-2

ŠABRŠULA, Jan. *Problèmes de la stylistique comparée du français et du tchèque*. Praha: Univerzita Karlova, 1990.

Slovníky

Francouzsko-český, česko-francouzský velký slovník: ...nejen pro překladatele. Brno: Lingea, 2007. ISBN 978-80-87062-05-0

REY, Alain. *Le Petit Robert micro: dictionnaire d'apprentissage de la langue française*. Paris: Dictionnaires Le Robert, 2013. ISBN 978-2-32100-213-0

Internetové zdroje

Aneurysma a disekce. In. *Vitalion*. [online]. [cit. 2017-05-20].
Dostupné z: <http://nemoci.vitalion.cz/aneurysma-a-disekce/>

Domácí hospitalizace. In. *Domácí péče*. [online]. [cit. 2017-05-20].
Dostupné z: <http://www.domaci-pece.eu/co-je-domaci-pece/>

Emmanuelle Huisman-Perrin. In. *Babelio*. [online]. [cit. 2017-05-20].
Dostupné z: <https://www.babelio.com/auteur/Emmanuelle-Huisman-Perrin/62601>

Evropský rok pro rozvoj. [online]. [cit. 2017-05-20].
Dostupné z: <https://europa.eu/eyd2015/cs/people-need/stories/health-and-illnes-developing-countries>

Francouzsko-český slovník Lingea. [online]. [cit. 2017-05-20].
Dostupné z: <https://slovníky.lingea.cz/Francouzsko-cesky>

Pallier. In. *Francouzsko-český slovník Lingea*. [online]. [cit. 2017-05-20].
Dostupné z: <https://slovníky.lingea.cz/Francouzsko-cesky/pallier?>

Hospic Anežky české. [online]. [cit. 2017-05-20].
Dostupné z: <http://www.hospic.cz/>

Hospice v ČR. [online]. [cit. 2017-05-20].
Dostupné z: <http://www.hospice.cz/wp-content/uploads/oldhosp/hospiccr.html>

Internetová jazyková příručka ÚJC AV CR. [online]. [cit. 2017-05-20].
Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

Osiris. In. *Internetová jazyková příručka ÚJC AV CR*. [online]. [cit. 2017-05-20].
Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=osiris>

Přechylování. In. *Internetová jazyková příručka ÚJC AV CR*. [online]. [cit. 2017-05-20].
Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=700>

Tři tečky. In. *Internetová jazyková příručka ÚJC AV CR*. [online]. [cit. 2017-05-20].
Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=166>

Jak jsem svým vnoučatům vyprávěl o vesmíru. In. *Dokořán*. [online]. [cit. 2017-05-20].
Dostupné z:
https://www.dokoran.cz/index.php?Jak_jsem_swym_vnoucatum_vypravel_o_vesmíru&p=book&id=900

O smrti a umírání. In. *Portál*. [online]. [cit. 2017-05-20].
Dostupné z: <http://obchod.portal.cz/o-smrti-a-umirani/>

Rámcový vzdělávací program. [online]. [cit. 2017-05-20].
Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

Seuil. [online]. [cit. 2017-05-20].
Dostupné z: <http://www.seuil.com/>

Explicquée à... In. *Seuil*. [online]. [cit. 2017-05-20].

Dostupné z: <http://www.seuil.com/collection/collection-597>

La maison. In. *Seuil*. [online]. [cit. 2017-05-20].

Dostupné z: <http://www.seuil.com/la-maison>

La mort expliquée à ma fille. In. *Seuil*. [online]. [cit. 2017-05-20].

Dostupné z: <http://www.seuil.com/ouvrage/la-mort-expliquee-a-ma-fille-emmanuelle-huisman-perrin/9782021348064>

Statistika příčin smrti. In. *Eurostat statistics explained*. [online]. [cit. 2017-05-20].

Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Causes_of_death_statistics/cs#Publikace

Tati, co je to rasismus? In. *Dauphin*. [online]. [cit. 2017-05-20].

Dostupné z: http://www.dauphin.cz/info_jelloun.html#2

Wikipedia: the free encyclopedia. [online]. [cit. 2017-05-20].

Dostupné z: <https://www.wikipedia.org/>

Cicely Saundersová. In. *Wikipedia: the free encyclopedia*. [online]. [cit. 2017-05-20].

Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Cicely_Saundersov%C3%A1

Eurydika. In. *Wikipedia: the free encyclopedia*. [online]. [cit. 2017-05-20].

Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Eurydika>

Eurydice. In. *Wikipedia: the free encyclopedia*. [online]. [cit. 2017-05-20].

Dostupné z: <https://fr.wikipedia.org/wiki/Eurydice>

Model Kubler-Rossové. In. *Wikipedia: the free encyclopedia*. [online]. [cit. 2017-05-20].

Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Model_K%C3%BCbler-Rossov%C3%A9

Charón. In. *Wikipedia: the free encyclopedia*. [online]. [cit. 2017-05-20].

Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Char%C3%B3n>

Zemřelí 2015. In. *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR*. [online]. [cit. 2017-05-20].

Dostupné z: <http://www.uzis.cz/node/7688>

Přílohy

Příloha č. 1: naskenovaný text originálu